

W, 430

A mélyen tisztelt
képviselőházhoz

intézett

EMLÉKIRAT,

melylyel

a Királyföldhöz

tartozó

Szelistye és Talmács

BCU Cluj Central Library Cluj
fiókszékekbeli községek

közjogi viszonyaiknak rendezését

kérelmezik.

Beadja

Puscariu János,

országgyűlési képviselő.

BUDÁN,

a magyar kir. tudom. egyetemi nyomdából 1861.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Erdélyország lakosai és községei közül kevesen szenvedtek emberi és a hazai alkotmány által biztosított jogukban annyi sérelmet, annyi nyomást, több századon keresztül mai napig, mint voltak kénytelenek szenvedni Szelistye és Talmáts székek román lakosai, melyek mint fiókszékek mindenkor N.-Szeben székebe voltak incorporálva. — Szelistye fiókszéke a hozzátartozó: Szelistye, Gális, Tilisca, Vale, Sibiel és Kakova községekkel és ezeknek mintegy 15 ezernyi lakosai, kik juh- és másnemű marhatenyésztése, úgy az ez által az országnak ezen gazdasági üzlettel szerzett haszonvételek által, a magyar korona minden országában eléggé és épen úgy ismeretesek, mint a Nagy-Talmácsi, Boitza, Kis-Talmács, Felső- és Alsó-Sebes és Porcesti községeiből alsó fiókszék lakosai is, amely székek mindenkor már természeteszerű geográfiai helyzetöknél fogva is elválaszthatlanok voltak N.-Szebenszéktől és ennek egy természetes kiegészítő részét képezték.

Ezen fiókszékek lakosainak jogsérelmei és nyomásai a szász nemzeti egyetemtól és annak főszékhelyétől t. i. N.-Szeben városától származtak, kik mindig csak erőhatalommal igyekeztek, az ezen románok által lakott két széket földesuri felsőbbségük alá helyezni, és ezen lakosokat ma is volt jobbágyok gyanánt tekinteni; kirekesztvén őket minden politikai s a hazai törvények által mindegyik hazafi részére biztosított jogokbani részesedésből, de sőt oly jogok gyakorlásából is, melyek gyakorlásával az 1848-diki törvények mindegyik volt valódi jobbágyot felruháztak.

Az 1848. előtti időkben egyedül az ország némely magyar tisztviselőinek segédkéznyújtása volt képes ezen lakosokat a szász nemzet részéről számukra szánt jobbágyság jármától megmenteni.

Az ország közigazgatási és törvénykezési jelenlegi szervezésével és a Királyföldön maholnap előveendő szervezéssel, úgy a magyar országgyűlés által hozandó politikai és magánjogi tör-

vényekkel szemben, — indítatva és kényszerülve látjuk és érezzük magunkat a mélyen tisztelt országgyűléshez jelen felterjesztésünk rendén, saját Szelistye és Talmács fiókszékeink jogainak és politikai helyzetének világos, valódi és okadatolt képét előtűntetni és kimutatni, hogy ezen jogok ma a magyar alkotmány újjászületése után is kell hogy jogilag létezzenek és fentartassanak. Az, amit alább röviden kifejtteni szándékozunk, nagy jelentőséggel bir nemcsak reánk, hanem az egész magyar államra nézve is.

Előbb előadjuk ugyanis az 1848. éven innen reánk alkalmazott bánásmódot, azután az 1848. előtti időkbeli jogainkat s az akkori elbánás módját.

Az absolutisticus korszak kormányi rendeleteiben minden jogalap nélkül úgy tekintett minket Szelistye és Talmács fiókszékek lakosait (ugy a volt határőrvidéki Szebenszékbe kebeleztetett Orláth, Sina, Rakovitza és Vestem községeket is), mint a szász nemzeti egyetem volt jobbágyait, elismerte ennek az állítólagos földesuri viszonyból eredett minden követeléseit, t. i. kárpótlások és regál-jogokat sat. — és absolutisticus hivatalai nem hallgatták meg soha felszólalásainkat és panaszainkat.

Az absolutisticus korszak megszüntetése után az 1860-ik és 1861-ik években, amikor is az alkotmány helyreállításának egy kis — ha nem is eléggé fénylő napsugára fényleni kezdett, bennünk is egy jobb jövő iránti remény ébredezett; de fájdalom, ezen reményben ismételten megcsalva láttuk magunkat; a többi a Királyföldön lakó románokkal egyetemben, midőn a volt szász ispán, báró Salmen leérkezett Bécsből, hogy a Királyföldöni szervezést véghez vigye.

Az akkori erdélyi kormányhoz előterjesztett kérelmeink és panaszaink nem vétettek kellően tekintetbe, mert amidőn ezen szervezés a Királyföldön lakó 190,000-nyi románokat 174,000 szász lakossal szemben 7—8 alsóbb állású tisztviselő beállításával kielégítette, velünk a Szeben székbani románokkal szemben (50 ezer román és 30 ezer szász), habár báró Salmennek legfelsőbb helyről nyert utasításában nyilván ki volt mondva, hogy Szeben szék szervezése saját fiókszékeink és a határőrvidéki községekre való tekintettel vitessék végbe, — ezen szervezésnél, amint ez kitetszik az 1861. october 8-án 3485. sz. a. tett k. főkormányshelyi előterjesztésből is, mely által Szebenszéknek ezen bekebelezés elleni óvása visszautasított; báró Salmen a teljes jogegyenlőség elvének elismerése daczára is egy addig nem hallott eljárást követett. Ugyanis a román községek közül, melyek a legrégebbi idők óta Szebenszékhez tartoztak, Talmács és Szelistye fiókszékek a fennevezett határőrvidéki községekkel együtt, ugy Szecsel községnek fele, mely 1848-ig Szebenszékhez tar-

tozott, teljesen kizárattak ezen székből és pedig azon állítólagos okból, mintha ezen területek lakosai az ugynevezett „szász hét-birák“ jobbágysai lettek volna.

Más részről azonban Kis-Disznód (Michelsberg), Rös (Reußen) szász községek, habár azok valódiilag 1848-ig Szeben városa által földesuri javak gyanánt tartattak, N.-Szebenszékhez csatoltattak épen úgy, mint más néhány román község is, melyeknek: Resinari, Poplaka, Gurariului és Sadu. — Ezen utóbbi községek számára a szebeni tanácsnál egy új szenatori állomás, inspector hatáskörrel szervezetett.

Nem lévén meghatározva, hogy mi történiék a fent elősorolt községekkel, és nem tudván kizárni azokat báró Salmen az országból, a határörvidéki és Talmács fiókszékbeli községek felét a most említett újjászervezett inspector alá helyezte, Szelistye fiókszékben pedig egy alsóbb állásu tisztviselőt nevezett ki a közgazgatási teendők vezetésére, a nélkül azonban, hogy ezen kizárt részek valamely területhez tartozóknak, vagy valamely politikai joggal bírónak ismertettek volna el, hanem csakis magántügyeikben lettek ismét a szebeni szász hatóságoknak alárendelve; Szecsel községe pedig későbbben teljesen Alsó-Fejérmegyébe kebleztetett be. Továbbá úgy látszik, hogy ezen természetellenes helyzetre az 1861-ben Szeben városa részéről a Salmen-féle restauratio alkalmával tett óvás szolgáltatott okot, mert többszöri panaszaink és ovástételeinkre azután egy 1863-ban mártius 12-én 2214. sz. a. kelt udvari rendelet közöltetett velünk, melyben községeinkről az mondatik: „daß die f. g. siebenrichter Ortschaften und die von der Stadt Hermannstadt mit grundherrlichen Rechten besessenen Gemeinden und Gemeinde-Antheile, wie auch die Grenzortschaften Rakoviza, Westen und Sina von dem Verwaltungsgebiethe des Hermannstädter Stuhls definitiv ausgeschieden werden, ferner daß auch einstweilen und bis zur Durchführung einer zweckmäßigen Landeseintheilung die Gemeinden Michelsberg und Reußen dem Hermannstädter Stuhle einverleibt werden.“ . . . Továbbá: „Allerhöchst Seine Majestät haben ferner anzuordnen geruht, daß über die Frage, ob zur Durchführung der öffentlichen Verwaltung und zur Besorgung der Rechtspflege aus dem f. g. Selistyer Jilialstuhle und aus den zur Talmácher Herrschaft gehörigen Gemeinden ein selbständiges provisorisches Verwaltungsgebiethe geschaffen, oder ob die gedachten Gemeinden einstweilen einem und welchem bereits bestehenden Verwaltungsgebiethe zugeschlagen werden sollen? nach vorläufiger Anhörung des k. Guberniums Allerhöchst Se. Majestät ein neuerlicher Vorschlag unterbreitet werden etc. etc.“

Ezután nem történt velünk semmi intézkedés, hanem mint fennebb kimutattuk, ma is kikebelezve és szervezetlenek vagyunk, épen Szeben városa óvastétele értelmében.

A szebenszéki tisztviselők megválasztásánál épen úgy, mint más politikai jogok gyakorlásában nem birunk semminemű jogrészesedéssel; míg más felől Szelistye fiókszék községeiben a szász inspector közönyössége miatt minden jórend elenyészett, és a szász községek által ellenünk támasztott pereket kizárólagosan a szebeni szász birák döntenek el.

Schmidt Conrád szász ispántól pedig annál kevesebb igazságot és jobbulást várhatunk ügyeinkre nézve, mivel ő 1848-ig a szász hétbiráknak Szelistye székünk elleni pereiben ügyvédjük volt.

Mostan az új szász comes, Conrád Moritz ur kinevezésével a Királyföldön ismét egy új szervezésnek állunk küszöbén.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Az eddig röviden kifejtett politikai változások, és a szász törvényhatóságok részéről irányunkban viselt szomorú elbánás, melyet alább részletesebben előadunk, ma is nagy aggodalommal tölti el szívünket politikai jövőnk iránt; minélfogva bátrak vagyunk jogainkat törvényekkel és okmányokkal okadatolni s a Szebenszék, úgy a szász universitás részéről ellenünk eddig felhozott és felhozható minden indokot ledönteni, azután különösen N.-Szebenszékhez történt elvitázhatlan bekeblezetünket bebizonyítani és az ezek alapján a magas képviselőházhoz jelen kérvényünk végével intézendő alázatos kéréseinkre az ohajtott kedvező eredményt várva várni; teljes bizalmat helyezvén a Király és a magyar országgyűlés igazságszeretetébe annyival inkább; mivel Magyarország felséges apostoli Uralkodói minden századokon át oltalmuk alá vették a kérelmes fiókszék lakosait, a mit is a következőkben törekedünk bebizonyítani:

Szent István király, a magyar királyság megalapítója 1003-ban elfoglalván Erdélyt Gy.-Fejérvárig, azt megyékre osztotta fel, de Fejérvártól a Kárpátokig terjedő része, mely akkor még nem volt biztos birtoka Magyarországnak, csak Fejérmegye kiegészítő részének tekintett.

István király utódai Fejérmegye ezen részét is teljesen elfoglalván, a királyság határait a déli Kárpátokig terjesztették ki, és az ezen részen levő földet birtokukba vevén, azt azután sajátjuknak tekintették s ugynevezett Királyföldnek nyilvánították. Ezen Királyföld több különféle részből, a későbbben ugynevezett királyi földekből állott, ahonnét azután még a későbbi századokban is, több kerület, szász és román község, de sőt maga az ugynevezett „provincia Cibiniensis“ is — amint alább kimutatjuk —, „in Comitatu Albensi existentes“ levőnek neveztetett és tartatott.

A magyar királyság ezen határvidékei a legnagyobb jelentőséggel bírtak a magyar királyok előtt, mivel a határok megvédeése és fentartása a királyok első kötelességei közé tartozott.

Fejérmegyének ezen, a királyi föld nevét viselő részét 1142-ik évig csakis románok (Blaci) — és köztök bissenek is — lakták.

Mint hogy pedig ezen határok a délkeleti népeknek ezen időkbeli betörései folytán folytonos háboruk színhelyei voltak, a magyar királyok várakat építettek, melyeket a környékbeli nép segítségével királyi várnagyok védelmeztek.

Ezen uton keletkeztek az említett határszéleken királyi várterületek, melyeknek lakosai a várakban tett szolgálataikért „castrensés” és „servientes regales”-nek (Lajos király I. Decr. 5. Art. 1351. évből), és a királyi uralom elismerése fejében fizetett census után „conditionarii seu centuarii regales”-nek is nevezettek (Károly kir. 1342. évből I. Decr. 19. §.).

Az ilyen castrensés és servientes regalesek még István királynak és később III. András király decretumai által, a vagyon feletti szabad rendelkezéssel bíró „liberi regales” lakosoknak tartattak, földjük pedig királyi földnek nevezetett. — A királyság ezen határszéleinek biztosítása s a váraknak a gyakori betörések elleni védelmezése arra indította a királyokat, hogy a határszélekeni várak közelében a királyi földről minél több lakost egybegyűjtsenek, mely okból a Blacus és Bissenus lakosok népessége a határszéleken nagyobbodott, kik aztán többnyire a havasoknak marháik általi használatából éltek, és azonkívül — mint alább bővebben kifejtjük — a királyok részéről több kedvezményben részesítették is (Ulászló kir. II. Decr. 45. Art. 1495. évből).

A Blakusoknak és Bissenusoknak ezen, a határszélekeni egybegyűjtése következtében, miről ma is a kizárólagos román lakosok sűrűsége tanuskodik a királyi föld térségei több helyén, kisebb nagyobb mértékben, pusztákká, elhagyottakká váltak.

Ezen királyi földnek jelentősége és annak nagyobb mértékben népesítésére, ugy a határszélek jobb védelmezhetésére irányuló szándék arra vezette Geiza királyt, hogy 1142-ben német telepítvényeket (coloniae) „hospites teutonici” hozasson be, és őket a Királyföld térségeire, a földmivelés és iparüzlet folytatására, mint haszonélvezőket telepítse, oly feltétel mellett, hogy a föld és a térekeni erdők használatáért egy bizonyos királyi censust tartozzanak fizetni.

Ezen időben tehát a Királyföldön kétféle királyi censuariusok és szabad lakosok léteztek: a régi Blacusok és Bissenusok és az ujonnan bejött Teutonok vagy Szászok, akik az előbbiekkal egyenlő és hasonló viszonyban s kötelezettségben állottak a ki-

rályhoz, azon egyedüli különbséggel, hogy a románok legnagyobb része a királyi várak kerületeiben szolgáltak és a határszélekeni havasokat az erdőkkel és vizekkel birták, de azért mind ezek, mind azok ugyanazon egy, a magyar királyok által adományozott törvények alá voltak helyezve.

Második András király az 1222-ben kelt „bulla aurea“ által a királyság összes lakosainak viszonyait rendezvén, annak XIX. Articulusában, ezt mondja ugy a várak lakosairól, mint a colonusokról: 1-ső §. „iobagiones castrorum teneantur secundum libertatem a sancto rege Stefano institutam“ és a 2-ik §. „similiter et hospites cuiuscunque nationis secundum libertatem eis ab initio concessam teneantur.“

A királyföldöni románok és szászok között nyelv, vallás, gazdasági foglalkozás és szokások tekintetében létezett különbség azonban ezen két nép között többféle surlodást idézett elő.

Ezután a szászok a Királyföldön mindig előjogok szerzésére és felsőbbbségre törekedtek, és ez okból több versen addig folyamodtak és panaszoltak a királyokhoz, mig 1224-ben II. András királynak nyomasztó aggodalmas helyzetét felhasználván, ki tudták eszközölni ezen királytól az u. n. „Andreanum Decretum“ kiadatását, melynél fogva (I. Art.) az addig élvezett és birt szabadságuk ujólag fentartatott, mind a mellett hogy erre, miután ezen szabadságuk a bulla aurea XIX. Art. 2-ik §. által már biztosítva volt, szükségök nem volt.

Ezen királyi adománylevél rendén elősoroltatnak részletesen a királyföldöni szász lakosokra ruházott jogok és kötelezettségek, melyek későbbben hasonló kiterjedésben minden királyi földekre kiterjesztettek.

Egyuttal az imitt amott szertesztét létezett s többnyire szászok által lakott királyi földek (Gauen) N.-Szeben városa hatósága alá összpontosítottak, és ezáltal a szászok és a Szeben körül elterjedő határszélekeni várak kerületei között, mely kerületek a jelenbeni Szelistye és Talmácsi székeket képezték, amint alább ki fog tűnni, a folytonos érintkezésre való alap megtéttett.

De amig egyfelől a főnebbi adománylevéllel a király egyuttal a határszéli lakosok és szászok közötti legeltetési viszonyokat rendezte, a VIII. Art. következő szavai szerint: „praeter ea vero supra dicta, silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis, usus communes exercendo cum praedictis Blacis et Bissenis, eisdem contulimus“, addig másfelől a királyi föld térségein levő birtokviszonyokat a szászok és románok között, a XIII. Articulusban másképen rendezi és pedig: „silvam vero cum omnibus appendicis suis et aquarum usus cum suis meatibus, quae

ad solius regis spectant donationem, omnibus tam pauperibus, quam divitibus libere concedimus exercendos“.

Itt látszik meg legelőbb a királyföldöni románok és szászok közötti birtoki különbség. — Amig a király egyfelől kimondja, hogy a határszélekeni havasok, erdők és vizek a Blacusok és Bissenusoké legyenek, és a szászoknak is megengedi, a Blacusoké és Bissenusok ezen erdei és vizeiben közös használatot, a Blacusokkal és Bissenekkel együtt, az *u. n. census silvarum et aquarum*: addig másfelől kijelenti a király, hogy az egész térségen levő föld, minden hozzátartozóival és a vizek széleivel, hová a szászok letelepedtek, csakis egy királyi adománynak tekintendő, mely ennek használatát az összes ottani lakosoknak minden tekintetben megengedi.

Igy elégitette és egyeztette ki a király, mint a királyi földek legfőbb ura, saját lakosait; ebből kifolyólag pedig ezen decretumot nem lehet szász privilegiumnak, hanem egy királyi kiegyezkedő-levélnek (*compromiss*) tekinteni.

A határszélekeni várakban egyesített Blacusok erdei és vizeiben engedményezett közös használat azonban nem adatott a szász nemzetnek, mely mint ilyen nem is létezik, sem pedig a királyföldöni egyes szász egyénnek, aminek nem lenne értelme; hanem a király mint a Királyföld legfőbb ura, azon terjedelmes erdők közös használatát csakis a Szebenben egyesített szász törvényhatóság jövedelmi forrásának nagyobbitása és a határszélek és királyi váraknak az ezen királyi földöni szászok és románok által eszközendő jobb és hathatósabb megvédhetésének, könnyebbitése végett engedte meg és adta közhasználatra, mit különben alább elvitázhatlan okmányokkal és adatokkal fogunk bebizonyítani.

Ezen összpontosítás egy fő alatt azonban nem foglalta magában valamennyi törvényhatóság vagy önálló alkotmányos törvénykezés létesítését, hanem csakis egy, a szászok számára szánt hadvezetőnek és ítélőbirónak felállítását (a milyenek voltak a román területek várnagyai), és a királyi census kezelésével felruházott biztosok rendszerét, „*et sub uno iudice censeantur*“.

Ebből kiviláglik továbbá az is, hogy ezen időkorban a királyi föld kétféle volt, t. i.:

1) azon térségeken levő föld, melynek haszonélvezete a szászoknak volt adományozva, és

2) azon határszéli területek, melyek a királyi várakhoz tartoztak s a melyeknek földjét a románok és Bissenek birták; Szebenszékben pedig létezett Talmács és Szelistye kerületein kívül, mint alább ki fogjuk mutatni, több ily terület.

Amig az első pont alatti Királyföld székekre „*sedes*“ volt felosztva és egy királybiró vezette azokban a kormányzást; addig

másfelől a várak területein a várnagyok és a villák előljárói voltak a kormányzók és igazságszolgáltatók.

A magyar királyságnak, ezen Szeben környéken eső határszélein a következők voltak a nevezetesebb várak: Talmács, Salygó, Omlás s több más kisebb vár.

Talmács várterülete, a melynek közelében a verestoronyi, szoroson Verestorony és Lathorvár várak feküdtek, s melyeket területökkel együtt a talmácsi (de Talmács) királyi várnagyok kormányozták, magában foglalta a mai Talmácsszéket; Salygó-vára pedig 5 villájával együtt a mai szelistyei fiókszéket képezte.

A várnagyi állomás Talmács várában, a verestoronyi szoroson levő fekvésénél fogva, hosszabb időig tartatott fenn; Salygó várában ellenben, mely későbbi lerontatása után „Salyste“-nek neveztetett el, a „Knezek“ vagy „primariusok“ vezették a kormányzást.

De a királyok a szászokat és különösen Szeben városát is rákényszerítették, hogy a várak, kiválólág pedig Talmács várának és a verestoronyi szorosnak védelmezésére és oltalmazására nyújt-
sanak segédkezet, amit ők többnyire pénzfizetéssel teljesítettek is.

Ezen körülmény hozta azután magával azt, hogy Szeben városa Talmács vára területére több beszollást és befolyást gyakorolt, mint Szelistyére.

Amig a szászok Szeben székhelyében magukat összpontosították és megerősítették, addig a nevezett várak sorsa, melyek hadügyi jelenségöknél fogva, a királyok közvetlen felügyete alatt állottak, a hazabai gyakori betörések és a Kárpátokon túli népekkel viselt hadakozások folytán keletkezett változásoknak volt kitéve.

Az Árpádházból származott királyok kihalta utáni időkben több zavar keletkezett az országban és az ismét elkezdődött erőszakos berontások folytán Salygó (Salgo) vára több körülfekvő részével az ellenség által el lett foglalva.

Az Anjoui házból levő Károly királynak sikerült azonban a lázadásokat elnyomnia és ezen földet visszafoglalnia kiválólág Conrad, talmácsi várnagy fiának, Miklós magisternek segítségével, a kinek kezébe és hatalmába jutott volt Salygó vára, villáival együtt.

A nevezett magister Salygó várát, öt villájával együtt, visszaadta a királynak, amiért ez a magistert, 1322-ben augusztus 9-én kelt okleveleinél fogva, több földrészekkel ajándékozta meg, miről az okmányok következő része tanuskodik: „ . . . magister Nicolaus filius Corradi de Talmatsch . . . castrum nostrum Salgo nuncupatum, in partibus transilvanis institutum, quod habebat et detinebat, ad manus nostras reddidit et restituit, cum novem villis: Zaszekets, Omlás, Várolya folyo et Fekete viz, ac aliis quin-

que villis olaceis ad idem castrum pertinentibus, ex cuius castris, et villarum restitutione praeter argumentationem nostri regiminis, fidelibus nostris in illis partibus constitutis ab improvisis adversariorum nostrorum invasionibus sive insultis, tuta quies et tranquillitas optata successit“ . . . „eundem Nicolaum filium Corradi et suos heredes in omnibus suis possessionibus, juribus etc. . . . excepto castro Salgo et villis suis praenotatis nobis per eundem restitutis, ut promissum est, manu tenerent.“

Ezen öt, Salygó várához tartozó villa, a mai Szelistye fiókszékét képező öt községet, és pedig: Tilisca, Galesiu, Vale, Sibiel és Kákova, azután a Salygó vára helyébe lépett Szelistye községeket foglalta magában.

Ezen adomány, melyben a király Salygó várát mint királyi földjét magának fentartja, Károly király által 1327-ben újból meg erősítettett, és 1370-ben a donatariusoknak ki is adatott, teljes érvényű okmány gyanánt.

A 14-ik században Szelistye területét mint külön Királyföldet látjuk létezni a király kezében.

Az 1369-ik évben Talmács várát lerontotta a havasalföldi vajda. De Lajos király ennek helyébe a Verestorony közelében fekvő Lathórvárát építette, melynek építéséhez különösen a szebeni szászok is kénytelenek voltak pénzsegélyvel járulni, ez ok a király őket, ismételt kéréseik következtében 1370-ben ezen királyi várakbani szolgálatoktól fel is mentette, miből kifolyólag a királyi várakbani szolgálattól és a határszélek őrzése, egyedül a határszéli románokra nehezedett; a szászok folytonosan arra törekedvén, hogy a várakbani szolgálattól megmeneküljenek, és az u. n. „Hermann“ várának erős és magas várfalai közé vonulhassanak.

Talmács és Szelistye kerületek román lakosai 1383-ban egymás között egy szoros szövetséget, Szeben várossal pedig egy szerződést kötöttek, melynél fogva magukat lekötözték, hogy ők az ország határszéleit, Verestoronytól Szelistye területének Hát-szeg vidéke felé eső széleig, egyedül fogják védelmezni és oltalmazni.

Továbbá úgy látszik, hogy ugyancsak ezen 1383. évben lett egyesítve Szelistye territoriumával az omlási királyi birtok is, mert Mária királyné ezt Gablinus püspöknek akarván átadni, azt mondja: „*possessionem regalem Omlás vocatam in terra nostra Transilvana, inter sedes nostras Cibiniensem et Zeredahely situatam, una cum quatuor villis vlahalibus: Grossdorf (Salistea) cum Gallusdorf (Galesiu), Chrapundorf (Telisca), Budinbach (Sibielu) et Cripsbach (Kakova) cum metis etc. . . . quibus aedem hactenus per regiam Majestatem ut ac extiterunt et posse-*

sae et“ , a mi pedig nem történt meg, több az ellen felmerült óvás miatt.

De a magyar királyok mégis adtak át a fejevári püspököknek Szelistye szomszédságában eső némely birtokokat, u. m. Sze-cselt és Váralyát, különösen azért, hogy szellemi befolyásuknál fogva a határszéleken lakó népet a gyakori betörések elleni hadakozásra és a határok védelmezésére lelkesítsék és buzdítsák.

A törökök és havasalföldi Vajdák által a 15-ik században merényelt gyakori és nagyobb szerű berontások következtében, több királyi vár foglaltatott el az idegenek által, de sőt még a hatalmasabb benszülöttek által is, míg végre sikerült, a királyoknak ezen várakat mint királyi tulajdonaikat ismételt decretumaik folytán visszaszerezni; és épen ezen időtájban kísérlették meg a szebeni szászok is Szelistye és Talmács váraira rátenni kezöket.

Zsigmond királynak 1403. évböli decretuma 9. §-ában viszszaadja minden nemesnek elvesztett birtokát, de azt is mondja: „illis videlicet (castris et possessionibus) pro quibus uterque Nicolaus, Voivodae transalpinenses duxerunt obsides, nobis dandas.“

Hunyadi János pedig 1446-ban kiadott decretuma 2-ik articulusában elrendeli az összes várak lerontását, azok kivételével: „quae confinibus regni pro defensu sunt erecta“; épen így rendel el Mátyás király 1464-ben kelt decretuma 10. art. 1. §-ban „ . . . exceptis solummodo castris illis comitatibus regni nostri confinia tenentibus, constructa essent . . . quae remaneant pro utilitate regni.“

Csakhamar ezután az 1467-ik évben kinyilatkoztatja Mátyás király, kapcsolatban az idézett decretumával, hogy különösen „terra seu provincia Omlás“ Szelistye területével együtt, a korona elidegeníthetlen királyi földjének tekintendő és a védelmezés szempontjából fentartandó, mit alább ki is mutatunk.

Oly nagyra becsülték a királyok az ily határszéli várak fontosságát, hogy azokat csakis a magyar nemességre és csakis conserválás végett (et non forensibus vel extraneis) bizták; amit Mátyás királynak 1471-ki III. decr. 6-ik art. és Ulászlónak 1491-ki II-ik decr. 5. art. eléggé tanusít; hogy mily nagy szolgálatokat tettek a magyar királyoknak ezen határszélbéli románok a törökök ellen viselt számtalan háboruban és csatában, világos tanubizonyságot tesznek arról a byzantini történetírók, kik leírván Zsigmond királynak a 14-ik század vége felé (1391.) Bajazet sultán ellen folytatott háboruját, azt mondják, hogy a király összegyűjtötte minden népét „ . . . electis Dacis seu blacis hominum generi non ignobili, qui viae sunt duces exercitumque in hostilem regionem et“

A szászok ellenben, kik hasonlólag kötelesek voltak a királynak ily nehéz időkben szolgálatot tenni, a helyett mindinkább és inkább a szebeni tisztviselők vezetése alá, akiknek befolyása kiterjeszkedett a Királyföldön lakó többi román lakosokra is, igyekeztek csoportosulni. — Így rajzolja le a byzantini írók a Királyföldet Zsigmond idejében, ki a törökök elleni hadait földeinken vitte keresztül: „regio ista cingitur quaercibus glandiferis, urbes habet non paucas, metropolis Sibinium vocatur. Lingua utuntur partim dacorum sc. blacorum, partim pannorum, victu et moribus pannorum imitantur; haec regio subjecta est pannorum regi, a quo ducem accipit de pannorum genere. Urbes habet liberas, quae proprio jure propriisque legibus ab metropoli Sibinio regnatur. Jussi proficisci in militiam, regi parent, tributum ferentes, quodcumque iis imperabit, solummodo petentes, ut sibi proprio jure suisque legibus, rempublicam administrare liceat“; amiből kitünik az is, hogy a mi román elődeink a szászokkal egyetemben a Királyföldön szabadon laktak és egyenlő szabadságot élveztek.

Ezen, a királyságra és kiválólag Erdélyre nézve nehéz időkben, meggyőződtek a királyok annak szükségességéről, hogy az ország és a határszélek védelmezése csak úgy erősíthetetik meg, ha a királyföldnek eddig egymástól elválasztva levő részei, az u. n. Szeben tartomány „provincia Cibiniensis“ kivételével, mely már annak összpontosítása által ugyis nagyobb hatalommá növekedett volt, egyesíttetni fognak.

Ily módon kezdették azután a királyok azon időben az összes királyi területeket, az u. n. várakat, Szeben királyi földjéhez bekebelezni ugyanazon egy törvények, feltételek és hatóságok alá.

Igy kapcsolta össze Zsigmond király még 1428. évben Töröz (Törzsburg) várát kerületével együtt a brassói királyi vidékkel. — Így keblezte be László király Hunyadi János indítványára, 1453. évben Talmács várát Verestorony és Lathorvár váraival és a hozzá tartozó területekkel és villákkal együtt Szebenszékbe, mindazon jogok, feltételek és előjogokkal, melyekkel a szászok birtak; miről az illető okmány így szól: „Ladislaus dei gratia etc. . . . quod cum nobis in regali administratione regiminis inter alia conveniat, providere, ut confinia regni nostri integre perseverantur . . . nostra precipit serenitas, quomodo castra nostra Talmacs ac Lathorvár ac turris veres Torony vocata, in comitatu Albensi sita, . . . rupta essent et penitus desolata et propter ipsorum invigilem ineptamque conservationem nonnulli superioribus temporibus per viam prope et super eadem castra et turrim existentem, qua de partibus transalpinis juxta fluvium Olth, ad partes nostras transilvanenses, versus Civitatem nostram Cibiniensem itur seu tenditur, huiusmodi partes nostras subintran-

tes et depredantes, nocivis damnis effecerunt prefata castra nostra Talmács ac Lathorvár, ac turrim Verestorony, cum tributo inibi exigi solito, ac non oppido similiter Talmács, Boitza, Plopaj, Porcesdi, utramque Sebes, ac praedium Creutzenfeld, medioque possessionis Renke limitibus quibus hoc usque per praedecessores nostros reges et eorum castellanos tenta et possessa fuerunt, ad septem sedes saxonicales perpetuo et irrevocabiliter anneximus et eisdem septem sedibus incorporavimus, ut quod Saxones eorundem septem sedium praesentes et futuri, huiusmodi castra, turrim, villas et possessiones pro nobis et pro sacra nostra teneant et gubernent, sicut tenent et gubernant civitates, oppida et villas in terris dictorum septem sedium existentes“

Ezen uton tehát a mai Talmács fiókszék, Renke vagy Rakovtza községével együtt, bekebleztetett a szebeni tartományba — provincia Cibiniensis — alárendelve lévén a Királyföld ugyanazon kormányzása alá és a szászok által élvezett ugyanazon jogokkal ruháztatván fel.

Miután Dragus havasalföldi vajda 1460-ban lerombolta Omlás várát, Mátyás király átadta ezt egy Székely Mihály nevezetű zsedényfalvi nemesnek 1464-ik évben, egyelőre csak annak fentartása végett (ad conservandum) azon feltétel mellett, hogy a király ezt ismét visszavehesse, mert épen ezen évben tört ki Erdélyben belzavar, melybe (Stefan) a havasalföldi vajda is bele volt elegyedve. De kevéssel ezután kezét fogott ezen vajda Mátyás királylyal a törökök ellen; és a király 1467-ik évben, az 1464-ki decretuma értelmében Omlás területét, melybe akkor Szelistye területe is befoglaltatott, ismét a korona elidegeníthetlen királyi földjének nyilvánította. — Az 1467-ik évi decretum így szól:

„Mathias rex etc. . . . tria oppida in Transilvania: Fogaras, Omlás et Rodna juxta statutum regnicolarum semper conservari, nec unquam abalienari praecipit etc. . . . Inter caetera, quae in hac proxime praeterita, Generali Praelatorum, Baronum et Nobilium nostrorum congregatione pro meliori statu regni circa bona regalia et proventus fisci nostri provide et utiliter reformata et disposita sunt, id etiam statutum exstítis: ne unquam nos vel successores nostri reges provincias Fogaras, Omlás et Radna cum pertinentiis earundem quoquo modo a se alienare seu abstrahere possimus vel valeant, sed semper praefati districtus in manibus regiis prompti ac parati adhuc teneantur pro defensu. Quia vero et hae et alia per dictos praelatos et barones nostros disposita de nostra fuerunt voluntate et manifestissime ad nostrum et totius regni nostri

commodum pertinere dignoscuntur; ideo fidelitati Vestrae firmiter praecipientes mandamus, aliud omnino habere nolentes, quatenus memorata Territoria Fogaras, Omlás et Rodna cum pertinentiis eorundem apud quos, cum et qualitercunque habitata . . . ad manus Vestras occupare . . . assignari possint pro defensu.“

Ezen nyilatkozatot ismételte Mátyás király 1468-ban az idegenithetlen királyi földnek nyilvánított Szelistye irányában is.

Az 1475-ki évben pedig egybekapcsolta Mátyás király „terra Rodna“ területét a besztercei királyi földdel a fentebb Talmácsnál említett alakban és értelemben, mely bekebelezésről az illető decretum azt mondja: „ . . . eidem civitati (Bistriciensis) nostrae adnectimus et incorporavimus ac ut praefatum oppidum (Rodna) cum suis pertinentiis, hospitesque et incolae earundem, universis juribus, libertatibus et consuetudinibus, gratiis et privilegiis, quibus nostra civitas Bistriciensis, civesque et communitas ejusdem ab antiquo nostro extitit, uti perpetuo et gaudere valeat, atque possit, ita tamen, quod oppidum ipsum et pertinentiae ejusdem nostrae civitatis subjecta semper censeantur, et cum civibus civitatis nostrae Bistriciensis et suis pertinentiis connumerantur. . .“

Hasonló módon kebelezte be és egyesítette Mátyás király 1486-ban Szeben székével különösen a régi Salygó vár — a jelenlegi Szelistye terület királyi földjét — Talmács területének bekebelezése szerint, melylyel ezután hasonló helyzetbe jött, de sőt hasonló állásba helyzetetett, éppen a többi szász területekkel és székekkel is, mit alább a legvilágosabban be is bizonyítunk.

Ezen (a 15-ik században) megtörtént bekebelezések idejétől fogva különösen diplomatai értelemben a Királyföld kétféle nevezet alatt fordul elő, és pedig:

1) partes fundi regii antiqui, t. i. az Andreanum által egyesített u. n. szász székek; és

2) partes fundi regii incorporatae, azaz, azon királyi várterületek, melyek egymásután lettek egyesítve az előbbi Szászfölddel; ezen egyesített területek közé pedig elvitázhatlanul Szelistye és Talmács székek is tartoztak.

Az ezen székekbeni szászok és az azokhoz kapcsoltaknak nevezett részek lakói közötti jogegyenlőség abból is kiviláglik, hogy Szelistye és Talmács területei azon innen — az első királyi szászföldek (die Gauen) elnevezése szerint — a szék „sedes“ diplomatai névvel ruháztattak fel, és a szász székekkel hasonló bánásmódban részesítették, csakis azon egy különbséggel, hogy azok mint a Szebenszékhez kapcsolva volt részek, fiokszékek „sedes

filiales“ nevezetét nyerték és minden időben így voltak nevezve törvényekben, okmányokban és így neveztetnek ma is.

De egyuttal ezen egybekapcsolás által növekedni kezdett a szebeni királyi tisztviselők befolyása is ezen székek felett, habár ezek még akkor, a többi szász székekhez képest önálló kormányzattal bírtak, amint alább, kiválólág Szelistye széke iránt, látni is fogjuk.

Szelistye széke és Omlás városa még 1486-ban látszik képviselve lenni a külügyekben a szebeni főbíró által, midőn ez a királyföld területének határait, a valódi megyei földdel szemben védelmezi, azaz midőn különösen azon, az előtt a fejérvári püspöknek adományozva volt birtokáért, t. i. Szécsel és Vároly községekért, melyek az idézett évben Geréb László püspök birtokában voltak, lépett fel nobilitaris joggal.

A határ elfoglalások miatt panaszt emeltek, úgy a székek mint a megyék képviselői is a király előtt és ezekről azt mondja Mátyás király: „multi saepe numero jam ex vobis pro pluribus terrarum occupationibus, metarum abolitionibus, distractionibus, multis aliis injuriis contra se se suam injuriam et praessionem expostulantes conquaesti sunt Maestati nostrae“

Ezen panaszok folytán Mátyás király két ugyanazon tartalmu Decretumot, — egyiket a nemesek universitásához mint a megyei föld képviselőihez, — a másikat pedig a szászok universitásához mint a Királyföld képviselőjéhez menesztett, és ebben megrendeli, hogy egy, a királyi udvar kebléből levő bizottmány szálljon ki Omlásba „a hely színére“ ad facies oppidi regalis Omlás vocati, nec non villarum seu possessionum Szelistye, Vindembach (Sibielu) et Kripsbach (Kakova) ad praefatum oppidum pertinentium“ a mely bizottmány az összes szomszédok előhivatása után ítéljen a peres kérdések felett, és jelölje ki a határt, s állítsa afelett a határjeleket, egyfelől Omlás és Szelistye területe között, másfelől pedig a püspökök birtoka között, ami meg is történt. — Ez aztán a jelen időkorig fenmaradt, mert Szelistye határának, Ecselő vármegyei község felé levő végénél az uton még ezelőtt 20 évvel fenállott volt azon határjegy, mely a Királyföldet elkülönítette Fejérmegye területétől.

Szelistye fiókszék belügyeiben ennek lakosai teljesen önálló kormányzással bírtak. A szék előjárói „Primariusok“ és „Knézek“ voltak, ezek képviselték a szék bel és magán ügyeit, és az ezek vezetése alatt időről időre Szelistye székhelyén összegyűlt széki confluxus épen azon hatáskörrel tárgyalta és döntötte el a kormányzási és törvénykezési ügyeket, mint a többi szász székek gyűlései.

Ezen confluxustól, mely épen „cum jure gladii“ is ítél, az appel-

latio, fellebbezés, fontos ügyekben (határperek) a királyi bíróságok confluxusához Szebenben az u. n. universitáshoz történt, és innen a királyi udvarhoz (curia regis) hol Szelistye széke előljárói által képviseltette és védelmezte magát, az e tekintetben 1405. évben Sigmond királytól kiadott I. Decretum 4-ik Art. értelmében, mely csakis szabad városokról és községekről szól: „porro omnibus et singulis civibus, hospitibus, et populis quarumcunque civitatum et liberarum villarum alicui ex principalioribus civitatibus annexarum, a quacunque sententia, per eorum iudices et cives lata, ad magistrum tavernicorum nostrorum; vel ad iudicium illius civitatis, cuius libertate talis civitas, vel villa fungitur, liceat appellari.“

Hogy Szelistye széke mint Szeben székhöz kapcsolt rész épen ezen a királyi városok és szabad villák részére kiadott Decretum értelmében gyakorolta ezen jogot pereiben, még az 1570-ik évben is, bizonyosságul szolgálnak az 1570 évben Szelistye székének Keresztény-Szigeth (Großau) községével folytatott határperében keletkezett okmányok.

Ezen perben „ratione Alpium et metarum“ melyben Keresztényszigeth községe lépett fel felperes gyanánt Szelistye ellen, a szebeni bíróság előtt, egy comissio küldetett ki a helyszínére az I. foku bíró által, mely a határkijáratás után Keresztényszigeth javára ítelt.

Szelistye képviselői fellebbezték aztán az ügyet a szebeni universitáshoz, mely helybenhagyván az első ítéletet, — revisio mellett feljuttatták azt a curia regis-hez.

Itten a felek és illetőleg Szelistye, a II. János király által kiadott okmány szerint következőleg voltak képviselve: „pro tribunali sedentes Lucas Pistachii de Bongard, pro potentibus et circumspectis villico ac juratis omnibus senioribus et inhabitatoribus possessionis nostrae Keresztényszigeth, ut actoribus, ab una parte, ab altera vero, Mathias Atzal de Székelyvásárhely pro circumspectis Primario ac caeteris juratis senioribus ac commansoribus villae Szelistye, ut in causam attractis appellantis“

A királyi udvari tábla a szász Universitas ítéletét megsemmisítette és egy ítélőmesterekből (protonotarii) álló reambulationalis bizottmány kiküldését rendelte el, mely kiszállván a hely színére, a határjeleket másképen állította fel. — Az okmány (illetőleg benne a király) azt mondja továbbá a reambulationál jelenlévőkről: „ Vicinis et commetaneis universis, signanter vero prudentibus, ac circumspectis Augustino Hedvig iudice nostro regio, Georgio Zisosskass Blasio Pfan, Gasparo Seiverth, Cibiniensibus . . . N. N. iudice nostro regio Szász Sebesiensi, Civitatum nostrarum regiarum N. N. iudice nostro regio oppidi nostri Szeredahely; juratis civibus: Ko-

man Komsa Primario, Oprea Opreanu in Vale, Georgio Buner in Kakova, Dragomiru Zarone in Sibielu, possessionibus ad dictam possessionem Seliste pertinentibus, Burger Moga; magnificorum Volfgangi Bornemissa de Kapolna ac Oprea Turk, Stanislai Novrovski consiliariorum nostrorum in dicta possessione Orlat jobagyionibus residentibus, in personis eorundem dominorum suorum inibi legitime convocatis, ac circumspcctisque ac providis Demetrio Kriste seniore, Stan Roman etc. in causam attractis in dicta possessione Szelistye commorantibus ibique presentibus“

Ezen okmányból világosan tűnik ki tehát, hogy Szelistye Primariususa, esküdtei és öregei által volt képviselve, akik még akkor 1570-ben is épen úgy neveztetnek és czimeztetnek „prudentes circumspccti, providi civeseknek“ etc., mint a többi a király földöni városok és várakbéli szabad szász polgárok, és kik a szebeni, szászsebesi és szeredahelyi szász főbirokkal, kik mint szomszédok a reambulatoria meghivattak, egyenlő categoriába tétetnek.

De Magyarország királyai, határszéli román elődeinket, kik a keresztény hitre tértek óta, a görögszertartásu valláshoz tartoztak és tartoznak, az általok a havasokban folytatott marha tenyésztési gazdaszat fontos érdeke miatt, még az említett időpont előtt is több előjoggal ruházták fel.

Miksa király II. Decretumával 1567-ben úgy 1559 és 1574-ben is a mi román elődeinket csak a tized felének megfizetésére kötelezi; „a Walachis pecorariis seu qui in Alpibus et silvis pecora alunt media tantum dicae.“

Ezután pedig egészen felmentetett határszéli népünk a tized és vám (tricisima) fizetéstől.

Később ismét reájok rovatván a szászok által a dézsma fizetés, azt Szelistye székének lakosai csak pénzben, és csakis a bírók fizetéseinek fedezése gyanánt fizették. Amig ez Szelistye székében így történt, addig másfelől Talmáts székében a lakosok semminemű dézsmaadásra sem voltak kötelezve. Amint alább okadatolni is fogjuk.

Szelistye fiókszék lakosainak a havasokoni marhatenyésztéssel való foglalkozásából, még egy szabad saját intézmény, az u. n. „Vataviloru“ nőtte ki magát, kik a szelistyei széki gyűlés választott tisztviselői és bírái voltak, a havasokoni marhapásztorok felett, és ítéltek a szelistyeszéki és szeredahelyszéki (Poiana és Rod juhtenyésztő községekből) pásztorok között felmerült peres ügyekben épen úgy, amint ezt tették a talmácsi várnagyok saját területeiken, az incorporatio előtt. — Ezen Vatáv — a szelistyei Primariusnak helyettese volt, ő szedte be a pénzeket a pásztorok-

tól, és beküldötte azokat a Primariusnak Szelistyébe, később pedig a Széktisztviselőnek; de ezen intézmény csakis addig tartotta fenn magát, míg a hétbírák kivették a havasokat a Szelistyeiek birtokából.

A bekebelezés — incorporatio — után már mindinkább arra kezdett törekedni a szebeni törvényhatóság, hogy befolyását, ezen székekre, amint ezt általában az egész Királyföldre tette, — kiterjeszsze és azt biztosítsa is.

A királyi szász székbírák N.-Szebenben tartott gyűlése már 1543-on innen így határoz: „ab universitate saxonum conclusum est, quod a modo deinceps, cuiuscunque conditionis aut nationis homines in septem sedibus saxonicalibus ubivis comorantes, legibus ipsorum saxonum subjacere debeant.“

Másfelől pedig ezen időben a szászok arra törekedtek, hogy a királyi föld adórendszerében erőszakos intézvényeket hozzanak be, és igyekeztek, — habár a király nevében is — hogy az adófelhajtásánál tekintélyt és hatalmat szerezzenek, és az adófelhajtást tulajdon tisztviselőik által kényök-kedvök szerint kezelhessék.

Eszerint tehát, a kormányzás és adókezelés a szebeni törvényhatóság két erős eszközévé vált, melyek által azután minden befolyását megsemmisítésünkre használta fel. — Szász törvények és tisztviselők, német nyelv, és az általános „szász“ elnevezés (szász székek, föld, adó etc.) kiterjesztettek a királyföldöni románokra is.

A királyi föld adója s különösen azon adó, — mely nagyobb mértékben tőlünk vétetett fel, s melynek az állampénztárába és a király kezébe kellett volna befolyania, — a szebeni szász tiszteket gazdagította, és a szászok suprematiáját nagyobbította mindamellett, hogy a királyok és országgyűlések mindig örökös szemmel voltak ezen adónemek kezelésére nézve.

Második Lajos király az 1525 évben kelt 47-ik Articulussal elrendeli, hogy a Királyföld lakosai az adóösszeg felszámíthatása végett, megszámitassanak és összeírassanak.

Első Ferdinánd király pedig e részben következő utasítást adott Haller Péter kincstárnokának (Thesaurarius) „De bonis et castris ad regem pertinentibus: ad reges Ungariae et coronam regis, in Transilvania proprie tenent: Sedes seu comitatus saxonum, quorum nomina in scripto praenotata continentur, a quibus tamen quaedam alienata sunt, ut Alvinz et Borberék et alia quaedam loca, de quibus supradictum est — pertinent etiam ad reges, quae sunt apud fodinas et cameras salium, quorum, ut dictum est fuerunt quinque, nunc tamen quatuor sunt, per alienationem oppidi Szék, quod rex Joanes una cum possessione Zekelai eidem annexa, Fran-

cisco Kendi contulit et Villae Olahkam et oppidum Kolos pertinent In terra Barcensi, quam Saxones vocant Burzenland, est Arx in angustiis Alpibus nomine Töresvár, quae item est regum et nunc tenetur a Coronensibus, qui sibi eam pro quindecim millibus per Ludovicum regem inscriptam esse ajunt cum hac conditione, ut dictae summae ratione intertentionis huius arcis quotannis accederet In registris contributionum, quae commissariis visa sunt, aliae portae plures quam ducentae alia plura, etiam tercentae scriptae sunt, cives dicant emolumenta eorum ad castelli conservationem minime sufficere, eoque reges, dum suos officiales in eo tenerent pro supplemento intertentionis in singulos annos de terrae Barcensis censu quingentos florenos deputare consuevisse.

Simile Castellum tenent cives Cibinienses in Alpium Angustiis, quod vocant Turris rubra, vulgo Verestorony, quam ut prius dictum est, ante paucos annos aquarum inundatio fere totum subruit et evertit; est apud manus eorundem aliud castrum Szelistye vocatum, quod juxta registra contributionum habet possessiones septem, in quibus portae ducentis plures numerantur.“

Szelistye és Talmács szék nagyon gazdag adóforrás volt. Ezen adót a szászok a juhtenyésztő lakosoktól kényök szerint hajtották fel és kezelték. Az idézett utasításból azonban az is kitűnik, hogy mennyire törekedtek a szászok a királyi föld ezen jövedelmére kezöket rátehetni.

Ezen adó kezelés a királyi hivatalnokok és szász főtisztviselők között felmerült többféle vizályok és panaszokra adott okot. — Erről és Szelistye székének a királyi földöni helyzetéről a 16-ik században világos bizonyosságul szolgál I. Ferdinánd királynak 1554 január 13-án kiadott Decretuma.

Ennek tartalma szerint a szász főtisztviselők, mint a Királyföld képviselői — a királyhoz panaszt emelvén ezt mondják: „esse quaedam possessiones ipsorum valachicales, ipsis saxonibus incorporatas, videlicet: Seliste, Gales, Vale, Cacova, Sibielu et Tilisca“ melyek az adót sohasem fizették a megyéhez, hanem a legrégebbi gyakorlat szerint mindig a szászokkal együtt, de amelyeket Erdély vajdája megyéhez tartozó nemes javaknak tekint és mint ilyeneket adóztat meg.

Erre a király Gyulai Vas Lászlóhoz, az erdélyi királyi jövedelmek adminisztrátorához azt írja: „ut praescriptas possessiones . . . ad instar jobaggionum nobilium et aliorum possessionatorum hominum, ad solvendam in medium comi-

tatus aliquam cogere et compillare taxam seu decimam nequaquam praesumas.“

Hasonértelműleg nyilatkozik 1556-ban Ferdinánd király Petrovics Péterhez, ugy Isabella királynő is az ugyanezen évben Kolozsvárt december 7-én keltezett t.cikkében, melyben Szelistye területét „Districtus“-nak nevezi, és kimondja, hogy ez nem donatarius jószág és lakosai nem földesuri jobbágyok.

Eszerint tehát a szent István királytól a 16-ik század vége felé terjedő 500 évi időszakra nézve be van bizonyítva, hogy Szelistye széke, éppen úgy mint Talmács is, Szeben székéhez volt incorporálva, s hogy lakosaik szabad emberek voltak a Királyföldön.

Szelistye szék önállósága, román nemzetű tisztviselőinek szabad választását illetőleg, fennállott és létezett egész ezen század vége feléig. — De ezen időben a szebeni tanács kiterjesztette hatósági körét, altisztviselőinek kiküldése által Szelistyére is — anélkül azonban, hogy önállósága még ekkor megsértetett volna. Ugyancsak ezen időben codificáltattak a szász törvények az u. n. Statutum jurium municipalium-ban, és ez a német nyelvvel és a szász altisztviselőkkel együtt a mi székeinkbe is behozatott.

Ezen statutarius törvények mellett léteztek az egyes szász municipiumokban még más — a szabad municipiumok által megállított részletes statutumok is, mint a királyföldöni szabad községek egyik legnevezetesebb alkotmányos jogképességének kifolyásai; ily alkotmányos joggyakorlással Szelistye széke is birt, s azt 1585-ik évben nagy jelentőségű ügyek tárgyalásánál tetteleg gyakorolta is.

Ezen „Constitutio gremialis sedis Seliste“ nevet viselő statutum, politikai jogainkra való tekintettel igen nagy jelentőséggel bír és teljesen okadatolja az eddig előadott tényeket.

Ezen Constitutio, azon kivonati okmányban, melyet Szeben városa levéltárából „Auszug aus dem Szelister Stuhlprotokolle vom 1. October 1585 bis 16. April 1709 geführt“ nevezet alatt, — a Stat. jur. municipalium L. I. T. I. 2-ik §-a értelmében, német nyelven szerkesztve kikaptunk — azt tanusítja, hogy székünk a szász székekhez hasonló alkotmányos kormányzási joggal, de sőt ezeknél sokkal nagyobb önállósággal birt, ami csakis Szelistye székének azelőtti időkbeni szabad állásának kifolyása lehetett, amikor t. i. az Salgó várának királyi területét képezte, — mert ezen Statutum — habár az a szebeni tanács befolyása alatt készült, — legelőbb azon szerződést foglalja magában, mely Szelistye széke és a szebenszéki törvényhatóság között az András király által megengedett közös használat rendezése végett kötött.

Főnebb kimutattuk, mily feltételek mellett engedte meg András király a szász hivatalnokoknak a Blacusok erdeiben és vizeiben közös használatot; épen ily közös használatot engedélyezett később I. Lajos király 1353-ban kibocsátott decretumával a Barczaság (Burzenland vagy Brassó vidéke) s a hozzá tartozó területek számára, amely szerint ezen vidék és részeinek összes lakosai közösen használhassák az erdőket, vizeket és halászatot; kimutattuk továbbá azt is, hogy ezen, a jó király által a szászok részére a királyi föld régi lakóainak a románoknak összes havasi birtokaikban adott engedély, csakis közhaszon szempontjából, t. i. a királyi föld tisztviselőinek és a legelőbb Szebenben összpontosított felsőbb kormányzás fentartási érdekében történt, amit itten be is bizonyítunk.

Ezen a Szeben helyhatóság tisztviselőinek számára engedélyezett közös használat (cousus) nem fejlődhetett még ki a szó teljes értelmében tényleges közös használatná, annál kevesebbé pedig Szelistye és Talmács székekben, mivel az Andreanum szerint ezen határszéli havasok és vizek mindig a mi juhgazdáink birtokában voltak, a szász tisztek pedig juhgazdaságot nem folytattak.

Ez okból még idejekorán szokásba jött, hogy román gazdáink részéről, a szász főtisztek számára ezen közös használat fejében némi naturálék a juh- és marhagazdászati természetményeiből szolgáltatnak be, míg későbbben vámpénzek adása által helyettesítették. — Ezen hosszú gyakorlatból eredett és nőtte ki magát azután az u. n. juh- és disznóvám (Schafmauth und Schweinemauth) egész Szelistye székében.

Ezen vám mindig a szebeni tisztviselők kezébe folyt be, és az ezen időben még nem rendszeresített fizetések egy részét tette. Ezen elődeink által fizetett vám pedig az Andreanumi közös használatot (cousus) helyettesítette, és arra lett felhasználva, hogy abból Szebenszék és illetőleg a Királyföldnek Szebenben létező tisztviselői, kik a 16. század végével a fennemlített bekebelezés folytán egyszersmind Szelistye és Talmács székek főtisztjei voltak, segélyeztessenek és fentartassanak.

Erre nézve legszembeötlőbb adatokat szolgáltatnak Szeben városa figyelemre méltó statutumai, az 1698-beli u. n. statuta Cibinii, melyeknek VI. fejezete ezt mondja: „Die Birfagien aus der Stadt und Stuhl bleiben den beiden Herrn judices und gebührt, das $\frac{2}{3}$ -tel dem Königsrichter, das $\frac{1}{3}$ dem Stuhlrichter, wie sie dann auch von den Walachen aus dem Stuhl die Schaf- und Schweinemauth auf gleiche Weise theilen.“

Igy fizették ezen vámot az Andreanumi census megváltása fejében, más Szebenszéki román községek is, melyek a határ-

széli havasokat és vizeket használták, de amelyek nem tartoztak sem Talmács sem Szelistye székéhez; ilyenek voltak p. Freck (Avrigu), Mohu (Moihen) községek, az ezek által fizetett vám is hasonlólag a szebeni főkirálybíró és székbíró számára folyt be, a mint ezt az 1541-ik évből szebeni statuták 3-ik pontja tanúsítja.

Szelistye székének a fennevezett constitutio egybeállítására összegyűlt 1585-ben képviselői, kik magukat ebben „cives“, „Bürger“, polgároknak nevezik, a Szeben városa tanácsa részéről képviselők gyanánt kiküldött, s a Szelistyeiek által választott székbírák s egyszersmind akkori Szeben városi senatorokkal, Blasius Weiss és Emerich Binder-rel a következő egyezésre léptek: „Diese obgemeldete Amtsleute (az említett Szelistye széki 14 képviselő, községbírák és esküdtek) haben alle in diese nachfolgende Stück contentiret

1-lich haben wir obgemeldete zwei Richter vernommen und auch verstanden; von alle unsere Vorältern, als eine alte Herkommensfreiheit, daß der Stuhl Seliste einem ehrsamem Rath eingewähret hat für die Schafmauth alle Jahr fl. 100.

2. item für die Schweinemauth fl. 12.

Ily módon állapítatott meg örök időkre Szelistyeszék egész területére nézve az említett vám, t. i. a juhok és disznók havasi legeléseért évenként 112 frt ~~real~~ census sylvarum ~~in~~ fejében.

Az Andreanumi közös vízhasználat fejében átengedte Szelistye széke a 8-ik pontban a tanácsi tiszteknek halászat gyakorlása végett, Cibin folyóvizét, mely innen azután „Herrenbach“-nak is neveztetett — census aquarum —.

A constitutio 3-ik pontja azt mondja továbbá: „item es soll kein Jude (judex, bíró) gar kein Eid nicht einnehmen, an der Hand allein der erwählte Stuhlrichter, bei Straf einer Mark Silbers, sollen auch keine Diebereien richten“, melyből világosan kitünik, hogy Szelistye székének választott székbírái voltak.

A 4-ik pontban fenntartatik a községi bírák joga, a gonosztévőket elítélhetni, előidézni és megbüntetni azon megjegyzéssel: „daß, was unter einem Gulden ist, aus dem Stuhle soll nicht appellirt werden. Dieses Gesetz soll auch nur den Stuhlleuten im Szelisther Stuhle gelten.“ P. 4. „Was außerhalb dem Stuhle ist, mögen sie ihre alte Gewohnheit halten.“

Ezen pontokbani intézkedések által a székbeni igazságszolgáltatás rendeztetik; a lopási kihágások irányabani kivétel pedig onnan ered, mivel az ezen lopásokra kimért számos és nagy bírságok az 1598. január 28-án kelt szebeni statuták 78-ik pontja értelmében a székbírák erszényébe folytak be.

A szebeni statutum 6-ik pontjában pedig a Szelistye székére nézve megállított bírósági intézvény a legszélesebb alapon erősítetik meg: „Wenn aus zweier gutem freien Willen Mittelleut gerufen werden, mit Versprechung beider Partheien zu loben und zu billigen, wird auch eine willkürliche Sentenz gesprochen, soll kein Gericht ändern nach Gewohnheit der Landrichter.“

A 7-ik pontban a bigamia elleni erkölcsi törvények állapítanak meg s hozatnak be, a mely tekintetben a Statuta Cibinii is 1543 ik évből hasonló intézkedést foglalnak magukban.

A 9-ik pont így szól: „Es ist auch verboten daß Jemand, der aus diesem Stuhl auf edel Erd ziehen will, etwas verkaufen solle, sondern zieht er hinweg, so bleibt das Erb dem Gericht“, épen úgy, amint ez a királyföldöni vagyon fentartása érdekében az összes szász székekben megállítva van.

A 10-ik pont minden községi bírót arra kötelez, hogy a szék-bírák számára akkor, mikor ez a székben megjelenik, egy szekér tüzfát hozzon. („Wenn die Herrn die Richter im Stuhl kommen, so ist jeder Jude schuldig eine Juder Holz zum Feuer zu bringen.“)

Ezekből állanak Szelistye székének az 1585-ki gremialis constitutiojában letett jogai és kötelezettségei, amelyekből tehát tisztán kiviláglik:

1) hogy Szelistye széke a Királyföldnek egy székét teszi, elkülönítve lévén a nemesi földtől (edel Erd);

2) hogy két választott székbirája (ermöhlt Richter) volt, kik egyszersmind a szebeni tanács tisztviselői is voltak;

3) hogy szabad helyhatósági önkormányzási joggal, s a királyföldöni többi szász székekkel egyenlően gyakorolt jogokkal, de sőt továbbá azon joggal is birt, hogy magának saját constitutiokat és statutákat készíthetett;

4) hogy kötelezettségei csak abban állottak, hogy az Andreanumi census fejében 112 ft. évi vámot fizessen, és Cibin vizét halászat végett a Szeben széki kir. főtisztek javára átengedje, és hogy esetenként a székbirák számára, egyegy szekér tüzi fáról gondoskodják.

Egyébiránt a Szelistyeiek megmaradtak a havasok teljes és kizárólagos birtokában egészen az ország széleig, hol még mostan is a legelőhelyek őrzői voltak (plaiasi); de más részről mint a Királyföld szabad királyi lakosai, a szászokkal együtt fizették a kir. adót, és ezenkívül még némely királyi szolgálatokat is tettek; így p. a vizaknai sóbányánál és a fejevári királyi udvarban, miről alább bővebben szólunk.

Kétségbe nem vonható, hogy Talmács széke is, habár abban ily hasonló alkotmány (constitutio) létezése nem találtatik —

a fenn elősoroltak szerint — hasonló szabad intézvények alatt állott, és hasonló jogokat élvezett.

Ezen időn innen azonban épen úgy behozatott a szász magánjog Szelistye és Talmács székekre is, mint az már tetteleg érvényben volt a Szeben széki többi románoknál, — de a széki lakosok közötti minden magánszerződés, levelek és ügyek, külön és szabadon vitettek és készítették, s a szék területi jegyzőkönyvekbe beigtattattak, mely jegyzőkönyvek Szelistyre nézve 1585-től 1709. évig és azon innen 1767-ig folytatva vezettettek épen úgy, mint a szász székekben és községekben, hol a lakosok tulajdona gyanánt, havasok, mezők és malmok vannak bevezetve.

Ezen szék mindenféle municipalis joggal birt, sőt még az u. n. caducitas, magszakadási öröklés jogával, úgy a feltalált kincshezi harmadrész joggal is (ez utolsót birta egész 1819. évig); de Szeben tanácsának Szelistye és Talmács székeire gyakorolt befolyása most annál inkább növekedett, minthogy Szelistyének székbirái, egyszersmind a szebeni tanács senatorai, de sőt a későbbi időkben épen az első senatorai is voltak, mely intézmény eleinte épen nagy előnyére volt Szelistye székének.

De épen ezen körülmény szolgáltatott későbbben okot a szék szerencsétlenségére. Mert ezen székbirák egyuttal Szebenben is megválasztatván senatorokká, észrevétlenül vesztette el a szék választási jogát, ami akkor ugyan nem volt oly érezhető a székre nézve, miután ez akkor még bekeblezve volt Szeben székében, és birtokában volt még összes alkotmányos jogainak. Szelistye székbiráinak ezen helyzetét elég világosan tüntetik elő Szeben széknek azon időbeli statutumai, és különösen az 1636-ban a választott senatorok közé számítják: „... 1-o vicesimator, 2-o divisor, 3-o aedituus ac judex in pagis bonorum septem judicum, 4-o **judex in sede Selistiensi** etc. . . .”, az 1650-beliek pedig így szólnak:

„Senatores: 1-o judex Selistensis potior. 2-o judex superiorum proventorum bonorum . . . ; 3-o conjudex Selistiensis . . . ; az 1677-beliek: 4-o giudice primario Selistiense; 5-o giudice septem pagorum . . . ; 6-o giudice secretario Selistiense, későbbben judex regius Selistiensis is.

Ezen tiszti naplóból nyilván kitünik az is, hogy az u. n. hétbirák javai saját külön bíróval birtak, és hogy a 17-ik században még, sem Talmács sem Szelistye széke nem számítattak az említett hétbirói javak közé, de sőt hogy Szelistyének ekkor két saját királybirája volt. Amit azonban Szelistye széke korábban fizetés fejében saját választott székbiráinak és előljáróinak „primáriusoknak“ adott, azt most természetesen a szebeni senatoroknak, kik egyszersmind saját székbirái is valának, adja.

Ezen székbirák, illetőleg senatorok rendre rendre nagyobbítani és emelni kezdték azon adózásokat, s még másokat hoztak be önkényüleg, csak hogy érszényeiket megtöltsék; de mi több, utoljára a vámon kívül (Schaf- und Schweinmauth) mit a Szeben széki főkirálybíró és székbíró különben is huzott, még a dézsmát is, melyet fele részben mindenkor a királynak kellett volna beszedtetniök (az 1495-ki decret.), maguknak elsajátították.

Miután a Királyföldön Ferdinánd királynak 7552-ki 13-ik decretuma 29-ik art. 1-ső §-a folytán a királyi dézsma hasznosbérbe szokott adatni, és ezt épen a szász főtisztek vették hasznosbérbe, ezen eszköz által ujjlag sok visszaélést követte el a szászok ezen királyi dézsmával, mi aztán azon eléggé ismeretes, a kir. fiscus és szászok között felmerült nagyon sok perre szolgáltatott okot.

Szelistye székében elsajátították ugyan a széki birák és a senatorok a dézsmát, de soha se a természetben adottat, hanem csakis a pénzből állottat, amint ezt tanusítja: „Consignatio donatariorum, qui decimas in pagis sedium nationis saxonicae percipiunt“; a melyek közé legelőbb Szeben számittatott, azután pedig Szeben szék ezen községei közé Talmács és Szelistye szék községei is beszámittattak, még pedig úgy számittattak be Szeben székhez, mint ezen szék többi szász községei voltak beszámítva.

Ezen fiscalis jegyzékek szerint a 17-ik században legtöbb szász község a dézsmának egy részét a fiscusnak, két részét pedig a szász papoknak fizették, míg Szelistye, Szibiel, Tilisca, Vale, Kákova és Galis községekről az mondatik: „decimas in aere redimant, quae pecunia redemptitia duobus iudicibus sedis Szeliste cedit.“ Talmács szék községeiről pedig t. i. Boitza, Kis-Talmács, Porcesti, Alsó- és Felső-Sebes községekről az mondatik: „nullas decimas pendunt“.

A szász tisztviselők s az u. n. szász universitás tisztjei még idejekorán kezdték elsajátítani különféle czimek alatt a Királyföld ezen királyi jövedékeit, és különösen a román elődeink által lakott részeken és községekben, melyeket saját hivatalnokaik által kormányozták. Így kísérlették meg használatba venni a hivatalos iratok szerkesztésénél a „bona“ javak elnevezését a határszéli részeken, és azokat aztán „bona septem iudicum“-nak elnevezni.

Ezt tanusítja az 1610-ki országgyűlés több dietalis articulusa, midőn a szászok Báthori Gábor fejedelemhez kérelmeznek: „ut Serenitas vestra contenta sit bonis a Civitate (Cibinii) tentis, quod fundus regius nuncupatur, praeterea ex bonis se-

ptem iudicium quantam partem illorum respicere potuisset, utpote sede Seliste, sede Talmács etc. . . .“

De az országgyűlés jól ismervén a szászok czélzásait, következőleg határozott: „Conclusimus autem unanimi consensu, ut bona illa, quae nunc una cum Cibinio fisco applicata sunt, nunquam a fisco abalienentur“, mi által kimondották, hogy mind Szeben mind székeink királyföld természetűek, és a királyi korona elidegeníthetlen javait és jövedékeit teszik.

Mindemellett nem hagytak fel a szászok kísérleteikkel, s oda törekedtek, hogy Szelistye és Talmács székek kitöröltessenek a fiscalis javak sorából, amelyek sorába az egész Királyföld be volt igtatva (amint ezt 1552. évben láttuk), és a szászok ezen törekedése azon zavarok közepette, melyekben az ország a 17-ik században találtatott, részben csakugyan sikerült, ők is részesek lévén Erdély törvényhozásában. — Ily módon az 1615. évbéli Aprobatakban (P. II. tit. VIII. Art. II.) Szelistye és Talmács nem neveztetnek nyilván olyan „fiscalis javak“nak, mint a milyeknek vannak: Fogaras, Töröcsvár, t. i. liberae civitates et oppida, nevezve; mit különben a magyar nemes és székely nemzet megengedhetett, mert községeinket a „libera oppida et villae“ alatt érthetőeknek tekintették. De valóban tetteg teljesítette Szelistye — a királyi adózáson kívül — a fejevári királyi udvar számára a 4 szekér és napszámú szolgálatot, melyet az Aprobatak 14-ik titulusa, csakis a fiscalis javakból követelt; ezen kívül pedig különösen a vizaknai sóbányában is tett királyi szolgálatokat, melyek hasonlólag a Királyföld több részei részéről is teljesítettek.

Az utoljára említett szolgálatok a Szelistyeiekre nézve nagy jelentőséggel voltak, mert ők, mint a sóbánya közelében lakó marhás gazdák Vizaknából kir. só t kaptak, mely marhatenyésztésükre nagy haszonnal volt egybekötve; miért is a Szelistyeiek a vizaknai sóbányában tett szolgálatokat jótétemény gyanánt vették, és annak tartották; holott ez más Szeben széki szász községek részéről nagy tehernek vétetett. — Ez okból hozott az 1637-ki országgyűlés (az Aprobatak V. Része 50-ik art.) következő határozatot: „Vizaknát Szelistye székből régi usus szerint tartozzának segiteni munkások adásával, és nem a többi regius fundusról.“

Igy tehát az országgyűlés is „széknek és fundus regius“-nak nevezi Szelistyét, és fentartja őt a királyi szolgálatok teljesítésében, amint ezt az 1635-ki dietalis articulusok előbb is meghatározták volt.

A szászok azonban azon szándékkal, hogy Szelistye székét kitöröljék a Királyföld székei közül, és a királyi szolgálatok teljesítésétől elejtsék, — 1693. évben az idézett dietalis articulus el-

törléseért folyamodtak, de az, mint alább ki fogjuk mutatni, nem engedtetett meg.

A szászoknak a királyi jövedékek irányában táplált célja már annyira is vitte őket, hogy az 1651. és 1653-ki országgyűléseken más sok területekkel egyetemben határszéli részeinkben is közvetlenül merészelték jus dominálét követelni. — A magyar nemes és székely nemzet azonban a legnagyobb szigorral utasította vissza ezen vakmerő szemtelen követeléseket s felingerelve ilyenmü követelések által, felszóllította a szászokat nagy felindulással: mutatnák elő összes okmányaikat, melyekre hivatkoznak, — mit azonban ők nem teljesítvén, csak nagy bajjal tudtak megmenekülni, ezen másik két jogos és igazságos követelés nem teljesítésétől.

Miután a szászok azon időben több, Küküllő és fejérmegyei község birtokában voltak, ezen birtoklás felett az országgyűlés csak általában mondotta ki: „A szász natióon levő pössessor Patronusnak vármegyebéli jószágok, melyeket addig is **nem különben birták** mint más nemes emberek.“

Ellenben Szelistye székét ezen országgyűlés épen oltalma alá vette annyira, hogy ezen széket azért, hogy a telhetetlen tisztviselők többé ne zsarolhassák, ideiglenesen a megyei tisztviselők hatósága alá helyezte, anélkül azonban, hogy a szék belső kormányzásában és autonómiájában valami változás történt volna.

Erdélynek a Habsburgi házhozi áttérése után az 1691-ben kiadott u. n. Diploma Leopoldinum által Erdélyország viszonyai is rendeztettek.

Ennek 3-ik pontjában a szászoknak némely területekre s különösen a mi székeinkre nézve két földes uri törvényhatóság és jövedéki jog iránt támasztott követeléseit a másik két nemzet ovástétele és ellenzésével szemben nem erősítette meg a király, hanem ezen tárgyat az országos karok és rendek kölcsönös szabad kiegyezkedésére bizta.

A kiegyezések iránti tárgyalások akkori kormányzó Losonczy Bánffy György vezetése alatt megkezdettek.

A szászok a kormányzó által 1692. aprilis 23-án N.-Szebenben előterjesztett kiegyezési javaslat tartalma szerint, a következőket követelték: az u. n. hét birák javait, vagyis néhány kitűzött dietalis articulus eltörlését, vagy legalább azoknak a szászok értelmezése szerinti magyarázatát s illetőleg azt kívánták, hogy az Aprobáták III. Része 46-ik titulusának 6-ik articulusa megsemmisíttessék és eltörlöttessék, mivel csak ebben, habár csak általánoson ismertetett el az, hogy a szászok jószágokat birnak, de de nem nemesi joggal; továbbá követelték az ezelőtt már birt törvényhatósági jogot is.

Követelték másodszer a szászok, hogy az Approbaták V-ik részének fenn is idézett 80-ik articulusa, melyben Szelistye „szék“ és „Királyföldnek“ neveztetik — és a vizaknai sóbányákban szolgálatában fenntartatik, eltöröltessék és megsemmisítsék.

Az itt elősorolt szász követelések elsejét — a szász törvényhatóságot illetőleg — de Szelistye székének kivételével, helyben hagyta és engedélyezte ugyan Leopold király, 1693-iki április 3-án kelt rescriptumával, mely által az u. n. „Accordarium nationum“ confirmáltatott, de a második követelését a 80-ik articulus eltörlése iránt, semmikép sem teljesítette.

Hasonló módon jöttek létre az 1693-iki április 4-én és április 7-én kelt kiegyezkedések, t. i. a szerint, amint a magyar nemesség és székely nemzet az ügy iránt érdekelve volt.

A törvényhatóságról szóló s megerősítést nyert első kiegyezkedés rendén belé egyeznek az említett nemzetek abba, hogy a szászok: „in bonis, ut vulgo vocant, septem iudicium jurisdictionem ipsorum privilegiis fundatam“, birjanak, azaz: oly módon, amint ez itt régi időkben volt, s amint mi is már kimutattuk, és különösen amint ez a bekebelezések következtében gyakorlatba jött volt. Szelistyére nézve azonban azt mondja az Accorda: „in sede vero Szelistye maneat iudicatio comitatus officialium, juxta usum hactenus observari solitum“, — azaz úgy, ahogy ezt az országgyűlés 1651. és 1653-ban elhatározta, mi által a Szelistyeiek legalább egy időre mentve voltak az oly nagy nyomásoktól, melyekről az 1693-ki április 7-én kelt kiegyezkedés is említést tesz a 2-ik pontban: „ut saxones enormem et excessivam in hospitiorum vel domorum locationibus caritatem eloquantium tam in civitatibus, quam castellis exactiones et avaritiam corrigant.“

Az Approbaták V. részének 80-ik art. azonban érvényben tartatott, azon nyilvánvaló hozzáadással: „nec refragamur ut sedes Szelistye gratuito labore ad salinas Vizaknaenses plus aequo et solito, ab officialibus nostris non gravetur“; a mi szinte feltételezte, hogy ezen szék a királyi tisztviselők hatósága alá tartozzék.

A második kiegyező levélben „super numero portarum“, az adózás szabályoztatott és megengedett, hogy mind Szelistye mind Talmács épen úgy fizessék a szászokkal együtt a királyi adót (census), mint azt azelőtt tették; a kiegyezés t. i. így szól: „In saxonica autem natione censeantur 1400 portae, in hoc numero intellectis toto fundo regio: bonis, ad arcem Törcs uti et ad rubram Turrim pertinentibus, sede Szelistye, sede Talmács, et bonis septem iudicium et Cibiniensium et Coronensium in Albensi et de Küküllő comitatibus sitis.“

Valamint tehát a fennkijelölt fiscalis jegyzékekben, ugy ezen egyezményben is alá van vetve a „1400 portae“ adózásnak az egész Királyföld, azaz nemcsak a „fundus regius antiquus“, hanem a „partes fundi regii incorporatae“ is, sőt kivételesen a Szeben és Brassó városok ugy a hétbirák által Fejér és Küküllő megyékben; de az Approbaták szerint a nem „cum jure nobilitari“, birt javak is.

Szelistye és Talmács itt is a diplomaticus „sedes“ névvel emlittetnek, Szebennek stb. a megyékben fekvő javaitól nyíltan megkülönböztetnek, míg a szász székekhez incorporált többi részek „toto fundo regio“ alatt vannak befoglalva.

Igy értelmeztetik ezen Accorda, s így értelmezik azt az u. n. hét birák is panaszos folyamodásuknak de dato „Weissenburg 20-ten August 1700.“ 3-ik pontjában, mely így szól: „gehört laut contractus articulus 2. (Accorda) zu der Uebertragung der sächsischen Pörtten totus fundus regius et omnia bona in Albensi et Küküllő comitatibus sita, wie viel aber dem fundo regio entrissen, und sowohl dieser als auch die bona Volkány et Szektár nicht restituiret, zeugt der Augenschein und die Collocation des effective besitzenden Standes, mit deren privilegialiter assignirten terminis fundi regii“, a mely terminusokban Szelistye és Talmács székei is be voltak és be vannak foglalva.

Itt az Accorda 2-ik pontjában említett területeket, épen a szászok osztják fel két részre; t. i. 1-ör „in toto fundo regio“, mely alatt Talmács és Szelistye széke is értetik, és 2-or a Fejér- és Küküllőmegyékben fekvő s általuk követelt jószágokra.

Azt, hogy az egyezménynek csak ez lehet valódi értelme, kétségen kívül bizonyítja azon körülmény is, hogy Leopold király és a magyar nemes és székely nemzet nem egyeztek bele az Approbaták 80-ik edictumának eltörlésébe, hol Szelistye széke nyilván a királyi földek közé számittatik.

Eszerint a hétbirák megyebéli javai kiválólag e következő szász községek voltak: Russ, Nagy- és Kis-Ekelmező (Probstdorf), Balkáts és Zsidve, melyeket Szeben városa 1424. óta birt; azután pedig Kreutz, Messe, Blasdorf, Michelsberg, Földvár (Marienburg) és Colun birtokok, mint a volt kertzi apátság részbirtokai, melyeket Szeben városa 1477. óta terhes feltételek és kötelezettségek mellett birt. Mindezen jószágok és többnyire szász községek 1861-ben teljesen Szebenszékhez kapcsolattak, — míg másfelől a mi fiókszékeink, mint tiszta királyi földek, elválasztattak azoktól b. Reichenstein korszakában.

Ugyanoly természetű volt Kis-Disznód (Michelsberg) szász

község is Szebenszékben és illetőleg Alsó-Fejérmegyében, mely akkor hasonlólag Szebenszékhez kapcsolatott.

A volt határőrvidéki Orláth és Sinna községekben is követelték a hét bírák hasonló birtoklási részességet és illetőleg birtokrészt.

De az 1781-ben october 17-én kelt kegyelmes kir. leirattal, melynél fogva a productionale forum Szeben községének a fiscus ellen az említett községekért követelt kárpótlás tárgyában hozott ítélete, az ügy érdemében megerősítettet, a következő határozat hozatott: „ . . . quia conventus magistratus et totum publicum Cibiniense de proprietate actionatarum portionum in Orláth et Sinna sic dictis possessionibus existentium et instituto militari applicatarum non satis produxisse comperirentur, ideo intuitu earundem fiscum regium ab onere bonificationis simpliciter immunem et absolutum judicialiter declarari.“

Mindezek daczára 1861-ben a hétbíráknak mégis kárpótlás ígértetett és adatott azon földekért, melyek orláthi és sinnai határőrvidéki lakosok birtokában voltak és maradtak.

Az említett egyezmények (Accorda) után, csakhamar ismét visszakertült Szelistye is a szász tisztviselők alá (ugy látszik, miután megjobbultak volt a szászok), miről a „Statuta Cibinii“-ben 1698-ik évben VIII. fej. alatt ez határozatott: „Die Herrn Selister Richter sollen in dem Selister Stuhl Recht und Gerechtigfeit befördern, gute Ordnung in der Anlage nach Proportion der Leute halten und auf alle Weise Sorge tragen, damit die Selister Stuhl dörfer und Leute conserviret bleiben mögen, benanntlich sich beiden supremis officialibus Rathß holen.“

De a 18-ik század kezdetével ezen főtisztek a szék bíráival egyetemben még jobban kezdetek bennünket elnyomni, sőt fáradhatlan kísérleteikkel még oda is sikerült eljutniok, hová a mult században nemis gondoltak, — bennünket jobbágyi állapotba helyezni. Jövedelmeiket „in sortem salarii“ megtízszerezték, s az Andreanumi cokus fejében fizetett juhvám helyett is kétféle czim alatt t. i. juh- és bárányvámot (Schaf- und Lämmermauth) róttak reánk és szedtek be tőlünk.

Könnyen és félelem nélkül tehették mindezeket, ha meggondoljuk, hogy a 18-ik század kezdetével a kir. Guberniumnál a szászok minden ügyeit az illető szász tanácsos adta elő és döntötte el. Következőleg panaszol ezen abusos ellen Bánffy 1704-ben mártius 10-én tett felterjesztésében: „non agunt judicem in consilio et conferentia, verum procuratorem . . . officialis saxo tuetur et agit causam saxonum etc.“

A százszok kísérletei ellenünk ezen időben még nem voltak ténylegesek, nyilvánosak, hanem az országos kormányshéknéli befolyásuknál fogva, akkor csak titokban működtek s különösen oda volt irányozva működésök, hogy az ezen században oly gyakori regnicolaris conscriptióba földjeinkre nézve a „bonum“ és „bonum septem iudicum“ elnevezést becsempészszék, beigtassák, és hogy ezen összeírásokba községekéből több jövedéket és szolgálmányt, de sőt fekvőségeket is, kiválólág a havasokat, melyekért még azon időben sovárogtak, a hét bírák észrevétlenül elsa-játítsák, miután eldödeink ily szerzési módról, ekkor mit sem gyanithattak.

Igy készültek az 1712. és 1713-iki conscriptiók, melyekben a százszok a havasokat (a lakosok *nervum rerum-át*) oly módon iratták be sajátjuknak, hogy a százsz tisztviselők, kik magukat „uraknak“ nevezték, a havasokat a lakosoknak adták haszonbérbe, ami azonban igazságos és jogos nem volt, mivel a *protocolla cambiorum, fassionum, mutuum etc. . . . sedis Seliste*“ nevezet alatt ismeretes területi földkönyvek kimutatják, hogy a lakosok a havasokon magántulajdonul részeket birtak, melyeket eladtak, kicseréltek, örökölték, és az ily szerzési üzletek azon földkönyvekbe, mint telekkönyvekbe, be is igtattattak.

Azonban ezen könyveket is a székbírák szerkesztvén és vezetvén Szebenben is őrizték, és a lakosokat ezek sorsa felett a legjobb hiedelemben tartották és hagyták.

De mindemellett még sem voltak megelégedve a százszok az 1712-ki conscriptióval. — 1721. és 1722-ki években ugyanis nagyobb regnicolaris conscriptiót készítettettek, melyekben Szelistye szék községek ismét „*pagi ex bonis septem iudicum*“ nevezet alatt fordulnak elő (mit az *Accordák* épen nem mondanak), de ez csak elnevezésnek maradt, mert a lakosok ezen összeírásban is, mint „*possessionati homines* vannak bevezetve; s a korcsmalás joga is, mint mindegyik községbeli lakosnak szabad joga, melynek gyakorlásáért a községek allodialis pénztárba mindenki bizonyos taxát fizetett, volt beigtatva („*popinam habent liberam unicuique hospiti, educillator tamen pro uno vase vini communitati dare tenetur fl. 1; molas farinaceas privatae personae habent . . . decimas ex frumentis, nequidem ex ovibus vel agnellis dant, sed redimunt illas a dominis suis Cibiniensibus (székbírák) fl. 45 . . . etiam ad vendendum ligna focalia sufficientia habent . . .*“), — továbbá a malomjog, mint a teljes földtulajdonnal bíró lakosoknak magánjoga; végül pedig az összes vámmentes lakosok is be voltak foglalva.

De mind e mellett a százszok még a régi juh- és disznóvámot is, mint a juhok, bárányok és másfajú állatoktól venni szokott

dézmát — úgy a természetményekből dézmát is fenntartották és beiratták számukra; azután behozták a székbírák javára, kikről az mondatik: „qui sunt procuratore instituti“, egy bizonyos taxát, az u. n. taxam commissarialem“.

Mindez csak a szász tisztviselők hasznárai zsarolások felhalmozása volt, habár el is voltak törvény által tiltva ily dézsmák és taxák felszedésétől.

A szék belügyei ellenben most is úgy kezeltettek mint az előtt; és a szék községeiről az mondatik: „administraverunt taxam comissarialem in manus domini Jacobi Szász duobus dominis Cibiniensibus, qui sunt procuratore constituti; ad sedem Szeliste omnia servitia et mandata praestabunt,“ következőleg nem Szeben városának.

A havasokról és erdőkről a következő áll a conscriptioban: „tempore suo 300 porcos proprios in fagis suis saginare possunt. Habet, verum est, sedes ista Szeliste 25 montes“

Valójában birtokában is volt Szelistye széke ezen 25 havasnak éppen úgy, mint Talmács széke is ténylegesen bírta saját havasait 1766 évig, amikor is a katonai határőrvidék felállításával ezen havasok közül néhány rész a határőrvidékiek használatába adott át.

Ugyanis azon időkben a határszélek felett Ausztria és Románia között egyenetlenség fejlődván ki, Szelistye székének említett havasai közül 13 havas Erdélyhez tartozónak nyilvánított, s így nevezettek el ezek 1766. évben „revindicalt havasoknak“ és átadattak a határőrvidékiek használatába, azon feltétel mellett, hogy az eddigi tulajdonosok azokért illő kárpótlást kapjanak, az átadásnál azonban, arról, hogy a hétbírák nyilván azok tulajdonosainak nevezettek volna, semmi említés sem történt.

Miután azonban ezen időtájban Szelistye és Talmács széke minden tekintetben, a szász hivatalnokok járma alatt nyögött, és ezek által is képviseltetett, az irt havasok átadásánál is mind ők vettek részt, a hétbírákat ők jelelvén ki a havasok tulajdonosai gyanánt.

De mindezek mellett az 1813-ik évig folytatott tárgyalások alapján elhatározott, hogy a szászoknak ezen havasok iránt (melyek közül 13 revindicalt havas mai napig Szelistye szék birtokában maradt) támasztott követeléseai nincsenek okadatolva.

És mégis 1863. évben mind Szelistye szék ezen 13 havasa, mind pedig Talmács szék havasai — a szász hétbíráknak és universitásnak adattak át minden per, okmány előmutatása, és anélkül, hogy kikérdezve és kihallgatva lettek volna a Szelistyeiek és Talmácsiak, a legigazságtalanabb és törvénytelenebb uton, még azon ígéret mellett is, hogy a szászok ezen havasok eddigi nem

használhatásáért, az állami kincstárból gazdagon fognak kárpótoltatni!! —

Még Mária Terézia királynő idejében 1769. évben is, a midőn a királynő meghagyta, hogy Szelistye szék képviselőinek az 1721 és 1722-iki conscriptiót „pro futura eorum cautela“ kiadják, jogilag sajátjaink gyanánt ismertettek el ezen havasok.

Mária Terézia királynő ezen rescriptumában is „providi iudices et jurati“-nek neveztetnek el ezen széki képviselők, a szék-ről pedig az mondatik: „Sedi nostrae saxonicali Cibiniensi in gremiata.“

A szászok az előbb említett conscriptioval sem voltak megelégedve, miért is 1727-ben az u. n. hétbirák javainak egy új összeírásáért folyamodtak a királyhoz. Az 1730-iki országgyűlés visszautasította ezen Kolozsvárt június 22-én kelt kérést, és az 1721 és 1722-ik évbeli conscriptiókat érvényeseknek és törvényeseknek nyilvánította.

A szászok törekvései és unszolásai folytán ismét készült néhány összeírás az 1750, 1754 és 1762 ik években, különösen a Királyföldön végbevitt u. n. Seeberg-féle szervezés alkalmával.

Az 1766-iki évben azonban még egy összeírás keresztülvitele engedtetett meg törvényes uton, mely alkalommal Szelistye és Talmács székek lakosai is ki lettek hallgatva.

A szászok azonban kinyilatkoztatták, hogy semmikép sincsenek ezen összeírással megelégedve, mert székeink lakosai nem akarták elismerni a hét biróság dominális jogát és törvényhatóságát.

Tényleg még ezen időtájban oly szabadon éltek elődeink, mint azelőtt a regalis jogok szabadgyakorlásával (korcsma-, malom-, husvágásjog etc.) és a havasok, erdők és mezők teljes tulajdonával birtak, amint ezt eléggé tanusítják a fent is említett, u. n. urbéri conscriptiók is, de különösen Szelistye szék területi és felosztási földkönyvei, melyekről nagyon korán gondoskodtak a szászok, hogy őrizetök alá vegyék, hol azok jelenleg is vannak, s a honnét minden eddigi ismételten kelt udvari rendeletekben foglalt meghagyások daczára sem adatnak ki nekünk.

Épen így birta Szelistye tényleg még 1803 és illetőleg 1811-ben is a korcsmajog gyakorlását, mi pedig — az 1747-iki VI. Novellaris Articulus szerint, mely csakis földesuraknak ad „jus macelli et educilli“-t — teljesen lehetetlen lett volna, ha mi jobbágyok lettünk volna.

Látván azonban a szászok, hogy törvényes és nyílt uton céljaikat el nem érhetik, 1750-ik éven innen azután a legártalmasabb eszközökkel és addig hallatlan erőszakos eljárással léptek fel ellenünk, hogy jogainkat és földeinket elrabolják: így küldöt-

tek ki Szebenből Szelistye székbe a volt székbirák helyébe „spanus provisor etc.“ név alatti tisztviselőket, a szebeni tanácstóli szolgálai személyzettel, kik aztán a megyékbeli földesurak tisztviselőinél sokkal keményebben kezdettek kormányozni, és roszaubbul bánni velünk.

Ezen nyilván vitt kísérletek felébresztették népünket is, mely szüntelen segélyért kiáltott és folyamodott a királyi kormányhoz és közegeihez.

Ezek folytán kénytelen volt a *fiscalis Directoratus* még 1748-ban pert indítani a szászok ellen a *productionale forum* előtt, s őket felszólítani, hogy azon okmányaikat, amelyek alapján a *nobilitaris*, urijogot követelnék, előmutassák.

Azonban itt a *productionale forum* előtt époly kevésbé tudták előmutatni okmányaikat, mint az 1651-iki országgyűlés előtt is, és ezért az ügy érdemében, melyet a szászok a lehetőségig huztak halasztottak, nem is hozathatott ítélet.

Eközben a kormány részéről intézkedés tétetett a Seeberg biztostól származott u. n. Seebergféle *regulatio* által, a királyföldöni jövedékek rendezésére nézve, mely 1750-ben vette kezdetét.

Ezen *regulatio* által többek között a tisztviselők zsebébe befolyt eddigi mindennemű taxák és daciák eltöröltettek, s a tisztviselők részére rendes fizetések szerveztettek és állapították meg. Az addig fizetetlen szokott taxák azonban az egész Királyföldön, a községek allodiális pénztárába rendeltettek befizettetni. — Ez így történt Szelistyeszékben is, mi abból is kitűnik, hogy, egy 1772-ben 4411 sz. alatti kormányászéki *Decretum* kihirdetettvén Szelistyeszékében, azt mondja, hogy az összes jövedékek csak a szék haszna és érdekében vannak rendezve. — Ezen Seebergféle *regulatio* azonban semminemű okiratot sem tudtunk a szászoktól kapni. De a szászok tényleg ezen *regulatio* után is huzták Szelistyeszék lakosaitól erőszakosan a taxákat, és *naturalékat*, melyért a k. f. kormányászék a Szelistyeiek panaszai folytán kénytelen volt egy vizsgáló bizottmányt küldeni ki Szelistyébe; a beadott bizottmányi vizsgálat alapján pedig 1764-ben november 16-án kelt *Decretum*ával meghagyta a Szászoknak: hogy ne kísértsék meg többet Szelistyeszékét jobbágyi viszonyba helyezni, — azaz jobbágyi szolgálmányok teljesítésére kötelezni.

Ezen kemény meghagyások sem segítettek semmit; a szászok most is úgy viselték magukat mint azelőtt, de sőt végül rendre megfosztották a Szelistyeieket minden addig még birt okmányoktól is. — Látva veszedelmöket a Szelistyeiek, nagy nehézségek leküzdése után és különösen a *fiscalis Directoratus* közbejöttével, kieszközöltek Mária Terézia királynőtől egy 1771-ben január 8-án

kelt császári rescriptumot, melyben megrendeltetett, hogy a M.-Vásárhelyi királyi Tábla kebléből egy bizottmány szálljon ki a helyszínére, vizsgálja meg és nyomozza ki a Szelistyeiek panaszait, halgasson ki tanukat és így annak alapján a szék és lakosai jogairól és beneficiumairól szerkesztszen egy írásbeli okmányt.

Ezen bizottmány 231 tanut, részint székbelieket, részint a szomszédos Omlás és Nagy Apold szász községekből levőket, részint pedig Szecsel községeket, kik mindnyájan, még az omlási és n.-apoldi szászok is, egyhangulag bizonyították és tanusították jogainkat, birtokainkat; — különösen a havasokban — és a szék beneficiumait, — amelyeket mi a főnebbieken is kimutattunk és amelyekből székünket, a szászok 1755-ön innen rendre és lassankint kivetköztették.

Ezen reánk nézve nagyfontosságú munkálat hiteles alakban ki is adatott Szelistyeszékének Mária Terézia királynő által, mint mondja: „*jurium suorum uberiozem futuram ad cautelam.*“

Ezen okmányban a szász községekből tanukról nyilván ez mondatik: „*villicus et jurati possessionis Nagy Apold in Comitatu Albensi transilv. et sede Cibiniensi existentis*“; hasonlólag szól az okmány Omlásról (Umlás) és aztán Szecselről mondja: „*jurati pagenses possessionis Szecsel, quae partim Comitatu Albensi et sedi Cibiniensi, partim vero soli comitatu praefato adjacet*“; mi által okadatolva van az is, amit mi kezdetben, a „Fejérmegye“ szokásos nevezetről erősítettünk, mely megyéhez tartóznak tekintett az egész Királyföld, amint épen Brassó és Fogaras vidéke is a régi okmányokban mint, „*existente in Comitatu Albensi*“ fordul elő, amiből tehát, semmikép sem lehet következtetni, hogy Szelistyeszéke, vagy N.-Apold és Omlás, nem tartoznék Szebenszékéhez, ahogy a szászok ezt vitatják. De csakis Szelistye és Talmácsfal szemben.

1764. évi július 22-én kelt rescriptum által alakított Felső-Fejérmegye, tisztán jobbágyi helységekből, anélkül, hogy Szelistye és Talmácsszék belefoglaltattak volna.

Ugyancsak 1771 és 1772-ik években jutott tárgyalásra a fiscalis directoratus által a szászok ellen 1748-ban indított: „*ratione exerciti juris privati dominialis in sede Seliste*“ per is. — De a szászok nem bocsátkoztak be a dolog érdemébe, sem követeléseik mellett szóló okmányt elő nem mutattak, hanem kifogást tettek a bíróság ellen, azt hozván fel okul, hogy Szelistye nincs beigtatva a fiscalis jegyzékekbe, aminek, — szorosán véve a dolgot — amint fentebb is előadtuk, nem volt helye, s nem is volt való; de mégis hely adatott ezen kifogásnak az illető forum által és ennek folytán ez nem is bocsátkozott be az ügy érdemébe.

És így senki sem láthatta a szászok okmányait vagy privilegiumait: sem a Szelistyeiek és Talmácsiak, sem a Gubernium, sem az országgyűlés, sem pedig valamely más bíróság.

De ilyenekkel nemis bírták a szászok, mi okból aztán látva elődeink ellenszegülését és a fiscalis directoratusnak oltalmunkra fellépését, más utat választottak okmányok szerzésére, vagyis jobban mondva erőszakos szerződések kizsárolására. — Am beszéljen azokról a tények történelme, említsük csak röviden ezen hallatlan eljárást.

Ugyanis 1774. július 7-én váratlanul egy bizottmány jött Szeben tanácsától Szelistyébe, katonai erőhatalommal, a katonaságot a község előkelőinél szállásolván el. — Planz Mihály biztos a község vénei közül néhányat összegyűjtött, s egy szerződési javaslatot terjesztett eléjük, melyben a Szelistyeiek a hét bírák jobbágyainak nyilatkozatnák magukat, s ezen szerződés aláírására szólítá fel őket. Ezek visszautasították a felszólítást s fentartották jogukat, hogy e fölött az egész szék lakosaival tanácskozzanak.

A községi előjárók több előkelő lakossal meg is jelentek július 20 án a váratlanul érkezett commissio előtt, hol, egy század katonaságot (Plegri-féle ezred) találtak. — Itt aztán egész ünnepelességgel kijelentette a szék képvisellete, hogy ilynemű jobbágyi szerződéseket semmiképp sem ismer el, hanem azt követeli:

1) hogy engedtessek át nekik újra a határszél őrizete, amit azelőtt is teljesítettek;

2) engedtessek meg, hogy újból választott székbirájuk legyen;

3) hogy a dézsmát ismét pénzben válthassák meg;

4) hogy a rájuk erőszakolt havasi taxa fizetés eltöröltessék, és a székbirák számára minden juhnyájtól csak egy túró legyenek kötelesek adni, végre kijelentették;

5) hogy ők nem fognak senkinek szolgálatot tenni, hanem csak is a királynak a vizaknai sóbányákban, és fejevári udvarban, ahogy ez azelőtt is szokásban volt.

A biztos a megjelent képviselők közül vagy 18—19-et szólására hívott, avégett, hogy ezen elősorolt jogaikat és igényeiket egy okmányba foglalják, s azt aláírják. — Itt azonban ezen férfiakat pinczébe (hypokaustrum) záratta s fogva tartotta, hogy Szebenbe vitesse, vagy velök a Szebenből hozott szerződést aláírassa, a szállás körül összegyűlt népet pedig a katonaság szétoszlatta.

A lakosság érezve a veszélyt, a képviselők szabadlábba állítását követelte; mire a katonaság a népre rohant, s ebből oly összetűtközés keletkezett, hogy 19—20 szelistyei lakos a katonák által agyonlövetett.

Erről a szászok azonnal nagy lármát ütöttek az országban, jelentést tettek a kormányshoz, hogy Szelistyében felzendült volna a nép a törvény és tisztviselők ellen, — és ez okból nagyobb

erőhatalomért folyamodtak, melynek folytán egy 3 századból és 2 ágyuból (*bellicis tormentis*) álló erőhatalom kíséretében egy kormányzói bizottmány — Hutter Mihály volt akkori korm. szász tanácsos vezetése alatt — szállott ki Szelistyébe, de az 1774. július 12 ki Guber. rendelet szerint — csak avégett, hogy nyomozza ki, mely zendülés történt ottan („*motum multitudinis sedare, tumultus refrenare et corripheos exquirere, custodiaeque tradere*“). — A bizottmány 1774. július 21-én megjelenván, a katonassággal elfoglalta egész Szelistyeszékét; ahonnét a férfiak mindnyájan ugy elbujdostak félelemből, hogy egész faluk üresen találtattak (*omnes hos pagos omnibusque pene incolis suis vacuos comperisset*) mondja a bizottmány.

A *commissio* aztán védelmi állapotba tett minden községet és a hány férfit csak elfoghatott, egyenkint maga elé állította; továbbá mindenfelé nyomozást és kutatást vitt végbe, s ami írományt vagy okmányt talált mind magához vette, köztük az 1771-iki jegyzőkönyvet is.

Eközben július 28-án Szebenből is megjelent egy küldöttség a *commissio* előtt, mely ujlag írásban követelte, hogy a lakosok a hétbirák jobbágy járma alá vessék magukat, hogy a dézsma- és taxa-hátralékokat megfizessék, és a jobbágyi szolgálatokat teljesítsék, valamint azt is kérte, hogy míg a lakosok mind ezeknek alá nem vetik magukat, a katonai *executis* rajtok maradjon.

Habár ezen kiküldött bizottmány a fenidézett Gubernialis rendelet tartalma szerint, ilynemű tárgyalásokba beavatkozni nem volt feljogosulva; és habár a kir. főkormányzék, — talán a népre gyakorolt ily hasonló terrorisálástól tartva, — még július 28-án megrendelte a *commissionak* azonnali visszatérését („*ordinandum dixisse regium gubernium, quatenus rebus juxta eiusdem inclitae commissionis relationem constitutis*“ — azaz, hogy semmi zendülés nincsen — *susceptam investigationem concludere, reliquisque obiectis finitis eadem praelaudata suum redditum accelerare studeat*“;) — mégis Hutter biztos, minden tekintet nélkül a nép siralmas helyzetére s a rajta élő katonaságra, megerősítette a szászok követeléseit; a jelenvolt falusiak közül pedig néhányat rákényszerített, hogy a szebeni tanács által szerkesztett, u. n. urbéri szerződést aláírják; s ha tekintetbe vesszük, hogy a tekintélyesebb lakosok odahagyták a községeket — az sem lehetetlen, miszerint csak képzelt neveket irattak be. Ezen szerződés rendén arra köteleztetnek a lakosok:

1) hogy mindegyik családfő — *pater familias* — egy forint robot féle taxát fizessen;

2) hogy a korcsmárlást a hétbiráknak átengedjék, és

3) hogy a havasok birtoklásáért taxát fizetnek.

Ezen három század katonaságból és két ágyuból álló katonai erőhatalom jelenlétében s az elbujdosott községi képviselők távollétében készült az ügynevezett szerződés, és csakis egyedül ez szolgált eddig egyetlen alapul a hétbiráknak Szelistye széke területében támasztott követeléseik támogatására.

Különben ezt épen maguk a szászok is beismerik az 1774. július 28-ról Szebenben keltezett felterjesztésekben (mely Andreas Welther iudex regius Selistiensis által is alá van írva) amelynek rendén követeléseiket következőleg indokolják:

„quia hae possessiones (sedis Seliste) sedi Cibiniensi sunt ingremiatae quoad jurisdictionem et contributionem, et consequenter huius sedis incolae, haud secus ac reliqui ad sedem Cibiniensem pertinentes pagi, ad onera civitatis et sedis communia, juxta ordinem suaque mensura et proportione concurrent.“

Mindezen, a szerencsétlen urbéri szerződés eredetéről elmondottak tisztán láthatók az 1774 évbeli Gubernialis commissio 1768. sz. alatti jegyzőkönyvéből és az annak rendjén bevett tanuvalloásokból.

Sem Szeben tanácsa, sem a szász universitás, nem használta ezen szerződést hosszasabb ideig, mivel csakhamar a Commissio és katonaság elmenetele után összegyűltek Szelistyébe az elbujdosott széki összes képviselők (primarii et iurati) két követet választottak, kiket törvényes felhatalmazással ellátva, megbíztak, hogy a fejevári káptalannál — locus credibilis, — ünnepélyes óvást tegyenek ezen szerződés ellen s mindennemű, a székek nevében készült alattomos szerződések, valamint a hét biróság mindenféle erőszakoskodásai és terrorisatiója ellen.

De ezen két követ a szászok által mindenütt üldözöttet, s csak a vizaknai sóbánya királyi hivatalnokainak oltalma mentette meg őket egy időre ezen üldözéstől.

A szászok még mindig tartván az említett óvástól, 1776-ban más urbéri szerződést igyekeztek kicsikarni, s e célból a szelistyei székből nevezetesebb napokon Szebenbe átment lakosokat befogták s a tömlöczben kényszerítették őket más jobbágyi szerződés aláírására.

Csak 1777-ben sikerülhetett az említett széki követeknek nagy nehezen Fejevárra juthatni, és ottan az óvási emlékiratot átadni, — mely egyfelől a fenn elősorolt eljárásról kellő felvilágosítást ad, másfelől pedig adatokkal semmisíti meg jogilag az említett urbéri szerződést; ezen emlékirat teljes tartalma a következő: „Nos Capitulum Cathedralis Ecclesiae Albae etc. quod libertini Aleman Nan et Joanes Baczan ex Szeliste, tamquam pagorum Sze-

liste, Tilisca, Vale, Sibiel, Kakova et Galles Comitatus Albensi et sedi Szelistiensi adnumerorum legitime constituti Plenipotentiarum, ratione officii plenipotentiarum penes exhibitas et in specie productas litteras suas plenipotenciales, coram nobis personaliter constituti per modum et formam solemnem protestationis, reclamationis, revocationis et contradictionis, vivarum vocum suarum oraculis declaraverint: qualiter inclitus magistratus civitatis Cibiniensis in annis recentibus praeteritis, universos dictorum ut supra pagorum sedem Szelistensem constituentium incolas et inhabitatores Valachos, e statu et conditione libertinali, in quo et illi et illorum praedecessores tanquam fundi regii incolae, hactenus perstiterunt, pedetentim dejicere, jobbagonalique jugo in perpetuum subicere niteretur, et hoc fine ad pendendam taxam annuam a capite cuiuslibet individui duorum fl. inducere cohortari, ac demum his non profficientibus minis etiam et in arrestationibus perficere intendisset, taliterque nonnullos quidem duos tresque ex Szeliste, cum praefato Magistratu cointelligentes et ad id, variis pollicitationibus persuasos ut sponte, reliquos tamen omnes partim metu et camminationibus partim incarcerationibus et incapacitationibus, et quidem e publicis viis intercipi taliterque confertas obligatorias vi et metu subscribere, vel illiterata manu subscribere signare coacti fuissent, quin imo complures eorum absentes, nescios, nihilque tale quidquam opinari vel metuere volentes, ad Catalogum semet (prout nominant) sponte ac deliberata voluntate obligantium intulisset, inscripsisset ac praepudicose instruisset, et superinde solennes quoque Litteras adhibitis etiam extraneis regii procurasset, taliterque, eos, ad statum et conditionem reliquorum jobbagonum suis dominis terrestribus subjectorum conformes efficere voluisset, et virtute illiusmodi Litterarum ad solvendam istam taxam adstringeret et compelleret etiam de presenti, cum damno, iactura, ac praepudicio antiquae eorum libertatis manifestae.

Unde antelati predictorum pagorum Plenipotentiarum, ratione officii plenipotentiarum huiusmodi obligationi qualitercunque demum contractae solemniter contradicunt et reclamant, et eas tanquam vi et metu extorsas revocant, Litterasque superinde fassionales seu contractuales qualitercunque et sub quibuscunque formulis et clausulis confectas, tanquam contra leges et antiquum eorum statum libertinalem emanatas, aliasque jam secutas vel a modo deinceps subsequendas, ad stabiliendum neo usurpati coepta juris terrestrialis adhibitas cautelas cassarunt, annihilarunt, viribusque destitutas ac in iudicio non valituras, exhibentibusque nocituras pronuntiarunt publice, et manifeste.

Harum nostrarum capitularis et autentici sigilli nostri muni- mine roboratarum mediante vigore et testimonio literarum datum feria quarta proxima post dominicam invocabit. Anno 1777. etc.“

Ezen óvástétel, melyet csak a legközelebbi időkben sikerült a Szelistyeieknek a Káptalan Archivumából megkaphatni, a szászok terrorismusát eléggé tanusítja, s kellőleg felderíti; de egyuttal az említett szerződéseket is érvényteleneknek nyilvánítja.

Nem lévén azonban ismeretes ezen óvástétel a kormányzék előtt, ez törvényesnek tekintette azon 1774-beli szerződést, melyet Hutter kormányzéki tanácsos és biztos előterjesztett.

Második József császár azonban az igazság szeretetétől áthatva, semmi fáradságot sem kimélt panaszaink áttanulmányozásától; de másfelől a szászok leselkedéseiről is kellő tudomással birván, meghagyta a fiscalis directoratusnak, hogy a szászok által törvénytelenül elfoglalt összes királyi jövedékeket törvényes uton visszakövetelje.

De a nevezett szász héthiróság ezáltal még jobban szorongat- tatván., okmányokra hivatkozott Szelistye és Talmács székek, valamint a többi alávetett részekre támasztott követeléseinek védelmezésére.

Eközben míg a szászok ellen indított ezen perek lejárnának és tisztába hozatnának s addig míg a királyföldöni viszonyok rendeztetnének, mely rendezés már kezdetét vette volt, — az udvari Cancellaria azon előterjesztést tette ő Felségéhez, hogy Szelistye és Talmács székekre nézve a statusquo ideiglenesen tartassék fenn. Ezen előterjesztésre József császár következőleg határozott:

„Ich begenemige einstweilen das Einraten der Hofkanzlei, jedoch hat sie sich nicht mit leeren Worten abspeisen zu lassen, so das sächsische System ist bis jezo gewesen, sondern auf die Befolgung und wirkliche Regulirung dieser Güter zu dringen.“

Ennek folytán egy legfelsőbb rendelettel felszólítottak a szász héthiráknak, hogy a követelt dominális jogaik bebizonyítására felhasználni akart összes okmányaikat bemutassák.

Csak kényszerülve terjesztettek fel néhány okmányt másolatban a k. Guberniumhoz, honnan azok a fiscalis directoratushoz tétettek át, az eredetiekkal való összehasonlítás, átvizsgálás és véleményes tudositástétel végett.

Mi itten csakis a Josephus Gál vezetése alatt volt fiscalis directoratus véleményének előadására szoritkozunk; megemlítvén azt is, hogy a szászok ez alkalommal sem a 18-ik századbóli urbéri conscriptiókra sem pedig az 1774 és 1776 évi urbéri szerződésekre, — amennyiben ezek Szelistye székét érintik, nem hivatkoztak, meglehet nem is mertek hivatkozni.

A fiscalis directoratus, mely egyedül volt oly szerencsés azon

fatalis okmányokat láthatni, azt mondja 1784. nov. 14-én (1788. évbéli 1146. Gub. sz. a.) tett előterjesztésében:

„Primo. Intuitu sedis Seliste producit magistratus Cibiniensis, binas litteras Matthiae regis, priores statutarias de anno 1472, posteriores novas donationales de anno 1483. Jam ambae sonant de collatione possessionis Omlás unde unam decimarum quartam hodie quoque magistratus Cibiniensis in rationem nosocomii ejectis percipit. Ego tenore illarum nihil amplius praetendendum Magistratum eo minus ad sedem Seliste (cujus nulla in iisdem habetur mentio) ullam evencire proprietatis competentiam, sed neque producto fori productionalis deliberato, in causa fisci contra praetendentem Magistratum, ratione bonorum Selistiensium anno 1772 latum, siquidem deliberatum illud non sit meritorium, sed ad simplicem dumtaxat, absque ulla documentorum productione, ob motam contra forum exceptionem latum, neque e serie huius processus ulla ad sedem Seliste competentia pretendens Magistratus aliunde erui potest, quam ex solo illegalis possessorii praehabiti precario usu. Usus autem simplex neque legi, aut privilegiis post criticum annum epochalem 1558 nixus, utcunque diuturnus, nullam eidem legalem tribuere potestatem, ex eo, quod ex Aprob. Constit. P. 5. ad 80 pateat. Seliste sedem ad fundum regium indisputabiliter pertinere, in fundo regio autem juxta Vladislai II. regis Decret. 7. Art. 2. natura sua inalienabile sensu Aprob. constit. P. II. tit. 1. Art. 3. §. 9. recuperabili sensu aprob. Constit. II. tit. 8. Art. 1. in Verbis praescriptio: „az ilyen jószágokban és proventusban nem admittáltatván“, nulla concipi potest praescriptio, prout iteratae decisiones quoque regiae signanter in causa fisci regii ratione Glimboca etc. et ratione decimarum contra Magistratum Cibiniensem mota luculenter testarentur.

II. Intuitu domini Talmács et eo spectantium pagorum Nagy és Kis Talmács, Boitza etc. producit Magistratus sententiales quasdam litteras de anno 1650 sed alioquin etiam sententiales hae anni 1650 productae in causa fisci supra citata ratione praetensae bonificationis proportione Rakovitzensi per jactos septem iudices, privilegialibus divi regis Ladislai de anno 1453 emanatis sat superque infringuntur et invalidantur, tenore horum privilegialium clare evincitur, castra regalia: Talmács, Lathorvár, ad Turrim Verestorony nec non oppidum Talmács et possessiones Kis-Talmács, Boitza, Rakovitza, Porcesti etc. ad ipsa castra inalienabiliter spectantes septem sedibus saxonalibus taliter et eodem modo incorporata fuisse, ut pro rege et sacra regni corona eisdem septem sedium saxonalium officiales et incolae bona illa ita gubernarent, tenerent, et possiderent,

prout tenent et gubernant sub regis et coronae nomine civitates, oppida, et villas, in terris dictarum sedium existentes. Ergo sicut ad civitates, oppida et villas in terris regalibus, vel ut sensu decreti tripart. et aprob. const. peculia regia, jus proprietatis, nulla lege, vel valido privilegio pretendi per magistratus potest, ita neque ad praedicta bona vel ut fundum regium quem jure inquilinari, juxta radicale etiam Andredanum privilegium incolunt, sedemque Talmács per incorporationem eandem inabalienabilitatis naturam induentem, et priorem paris inabalienabilitatis naturam quo castrum regale retinentem, magistratus Cibiniensis pretensionem formare ulla ratione valet, cum sequenter sedes Talmács modo praevio fundo regio incorporata contra interdictum praecitati Uladislaiani generalis decreti, naturamque inabalienabilitatis fundi regii et praeiudicium juris regalis a fiscalitate absoluta esse haut dignoscitur. Sequaciter sententiales hae etiamsi per impossibile magistratui opitulari ac aliquid videri possent, rationibus tamen ex praeviis, absque aliorum originalium Documentorum productione suffragari nihilo minus possunt.“

Ha Szelistye székét illetőleg létezett volna is az 1472-ik évből egy ezen székre vonatkozó donatio, — azt kérdezzük, mikép történhetett tehát az, hogy akkor egy gremialis constitutiót készített magának Szelistye széke, ~~itt is fenn is említett~~ 1585. évbeli? miért nem mutatták elő a százszok ezen donatiót a 17-ik században az 1651 évbeli országgyűlésnek, vagy a productionale forumnak 1772-ik évben.

Miért kísérlették meg a százszok a 18-ik század egész lefolyása alatt a „bona septem iudicum“ elnevezést becsusztatni az ismételve történt összeírások „Conscriptiok,“ alkalmával? — Miért erőszakolták ki katonai erőhatalommal az 1774-beli urbéri szerződést? — és továbbá: ha az omlási uradalom a százszoknak volt adományozva, miért tekintették azt a legrégibb időktől fogva mai napig teljesen szabad községnek a Királyföldön, míg másfelől Szelistye székét valamint a többi részekből románokat is a jobbágyságba vinni törekedtek? — De sőt ezen omlási jóság (de nem az omlási vidék vagy provintianak) donatioja is — donatio nova, mint magán — privat donatio — nagyon kétséges; mert Mátyás király 1467-ik évből decretuma által mind az omlási jóság, mind pedig a provincia Omlás — a korona elidegeníthetlen javának nyilvánított. — A fiscalis directoratus is kifejezte törvényeken alapuló aggodalmait, az említett donatio tekintetében, mert hogyan adományozhatta Mátyás király 1472-ben Omlás várát, midőn épen maga 1464. évben kelt decretuma által az ehez hasonló várakat, „pro utilitate regni“ fenntartandóknak nyilvánította?

De épen ellenkezőleg Mátyás király több donatiót vont visz-

sza; — miről az 1471. évbeli decretumának 27-ik Art. épen a következőket mondja: „quod bona post coronationem nostram per quempiam occupata infra tricesimum diem remittentur: — az 1478-beli 4-ik decretuma 8-ik articulusában pedig így szól: „item pro possessionibus et bonis occupatis, sive per denationem regiam sive alio modo commissis possunt fieri contra occupatores, breves evocationes et procedatur contra eos juxta regni consuetudinem “

De ha Mátyás király 1483. évben Omlást a hétbiráknak adta, és adományozta volna, hogyan lehetett ez a fennemlített 1486-iki reambulatio alkalmával a Királyföld és Fejérmegye között fekvőnek felemlítve? — Ámde Mátyás király nem nevezi Omlást adományozott szász jószágának, — hanem csak „castrum et possessio nostra regalis“ -nak.

Hogyha a szászok által előterjesztett 1483. évbeli okmány egy új donatio lett volna — amint ezt a szászok erősítik, azt mondván, hogy az 1472. évbeltől Budáról jövet az uton elvesztették; — akkor egy ilyen donatio Mátyás király 1464. évbeli II. decretumának 20-ik Articulusa szerint, csak úgy birna érvényességgel, hogyha a követelők szomszédok által és a hazabeli nemesek bizonyításával be tudták bizonyítani, — hogy ők és elődeik az elveszett okmányban említett jószág békességes birtokában találtattak és voltak; itten azonban hiányoznak azon feltételek.

Vége László király 1498-ki 9-ik decretuma 10-ik Articulusában nyilván megrendeli: „quod occupationes castrorum, castellorum, possessionum et jurium possessionarium, quae sub nomine Majestatis suae, aut Mathiae aut post mortem ejusdem per nonnullos factae sunt, omnino remittuntur, sub nota perpetuae infidelitatis“.

Meglehet, hogy a szászok, 1692-ik évben, az Accorda trium nationum szerkesztése alkalmával, — többek között a compilata constitutio III. R. 13. tit. I. Articulusának eltörlését is azért kérték, mivel félték, hogy a királyi jövedékek ilyenmü törvénytelen elfoglalásai miatt rájuk roható a főnebbi büntetés; mire azonban Bánffy György kormányzó azt határozta: „domini saxones in casibus notam infidelitatis concernentibus secundum leges, hactenus observatas, in Diaeta, coram statibus universis judicentur“; mely határozatot azután Leopold király is helybenhagyta és megerősítette.

Talmácsszékre nézve is ugyanezen elősorolt indokok, és még a következők hozathatnak fel:

A szász hétbirák ezen székrei földesuri jogukat is királyi adományon, és pedig Ulászló király 1453-ban kelt adománylevelén alapítják.

Nem tudjuk, látta-e valaki ezen adománylevelet; — mi nem láttuk azt soha, sőt a szász hétbirák nemis mutattak elő a jelen századig valamely okmányt 1453-ból, mint ez a főnebb említettékből is kiderül.

Azonban a kormány is csak arról birt biztos tudomással, hogy Talmácsszéket illetőleg Ulászlónak 1453-ki decretuma létezett, mely által az mint királyi föld Szebenszékbe mint királyi területbe a hazai határok sikeresb védelmezése és erősítése tekintéből, hasonló jogokkal, mikkel birtak akkor a szászok királyi és országgyűlési decretumok értelmében, kebeleztetett be.

Ezen decretum kelte szól: „Posonii secundo die purificationis b. Mariae virginis anno 1853.“ — és tartalma hasonló ugyan ezen királynak következő keltü decretumával: „Posonii in festo beatae Dorotheae virginis et martiris“ (lásd Corp. jur. hungar.) melynek első cikkelye (art. I.) következőt tartalmazza: „quod rex juramentum deponet: §. 2. et quod metas regni hungarici non alienabit sed pro posse defendet et alienata recuperabit“; miből kitetszik, hogy a talmácsi királyi terület, mely magában foglalja az ország legjelentékenyebb határát (Verestorony) királyi hitletétel szerint, nem volt törvényszerűleg adományozható.

A szász hétbirák/azonban a talmácsi szék által a jelen században ellenök megindított perben, és pedig az 1825. évi 1962. számhoz, előmutatnak Ulászló királynak egy Talmácsról szólló 1453. évi adománylevelét, mely mint valami deus ex machina keletkezett: „Viennae feria sexta proxima post festum beati Mathei apostoli“, s mely mindeddig nem látott napvilágot. Ezen adománylevél, mely a bekeblezésről szóló decretummal legtöbb helyére nézve hasonló a többire nézve pedig adománylevél alakjára hamisítatott át, következőleg szól:

Copia sub nr. Aul. 1962. anno 1828.

„Ladislaus Dei gratia, Hungariae, Dalmatiae et Croatiae Rex, Austriae et Styriae Dux, nec non Marchio Moraviae etc. fidelibus nostris Capitulo Ecclesiae Transylvaniae salutem et gratiam. —

Cum Nos pro fidelibus servitiis fidelium nostrorum Saxorum septem sedium, partium nostrarum Transylvanicarum Castrum Nostrum Regale Talmátsch vocatum in Comitatu Albensi earumque partium Transylvanicarum situm cum turri Verestorony, tributoque inibi exhibi solito, ac Castro Lathorvár vocatum, necnon oppido similiter Talmátsch, villisque et possessionibus Kis-Talmátsch, Boitza, Plopi, Porcesd, utroque Sebes, ac Praedio Creutzenfeldth appellato, necnon medietate villae Reuche nuncupatae, similiter in Comitatu Albensi existentis, aliis etiam cunctis villis, et juribus possessionariis ad praedictum Ca-

strum de jure spectantibus, ipsiusque earundem utilitatibus, et pertinentiis quibuslibet ad praefatas septem sedes Nostras saxonicas, in perpetuum et irrevocabiliter anneximus et eisdem septem sedibus incorporaverimus; et quod saxones earundem septem sedium praesentes et futuri hujusmodi, castra, turrim, et pro sacra Nostra corona teneant et gubernent; sicut tenent Civitates, oppida et villas in terris dictarum septem sedium existentes. Velimusque praefatos Saxones Nostros in ipsos et earundem Dominium per Nostrum et vestrum homines legitime facere introduci. Igitur fidelitati vestrae firmiter praecipimus et mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Stephanus vel Ladislaus Huzyntelke, aut Joannes Syn, Ladislaus de Kerék seu Georgius Tobiassy, sive Michael de Almás neve Laurentius, seu Tomas Boltya, aliis absentibus homo Noster per Nos de Curia nostra Regia ad id specialiter deputatus ad facies praedictas castrorum, ac turris, villarumque et pertinentiarum earundem vicinis et comitaneis et praesentibus accedentes introducerit, praefatos saxones in dominium ipsorum et earundem statuatur, eadem et ipsas eisdem promisso jure perpetuo et irrevocabiliter possidendum, si non fuerit contradictum, contradictores vero, si qui fuerint, evocet ipsos contra annotatos Nostros saxones in praesentia Vojevodae dictarum partium Nostrarum Transylvanicarum ad terminum competentium: ratione contradictionis earundem reddituri, et post haec, hujusmodi introductionis et statutionis seriem. Cum contra dictos et evocatos, si qui fuerint vicinorumque et comitaneos, qui praemissae statutioni intererint nominibus terminoque assignato, praefato Vojevodae more solito rescribatur. Datum Viennae Feria sexta proxima post festum beati Mathaei apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio. Anno 1453.“

Ki nem ösmerne itten az okmányhamisításra, mely hirtelenségek bélyegeztetett és szigoruan büntettetett meg. Mathias Decr. I. ex 1462. art. III. §. 2. (Corp. jur. hung.) ezt illetőleg szól: „qui concernunt notam infidelitatis:

Item qui conficit falsas litteras, et eis evidentiter utitur in iudicio.“ . . .

A felhozott okok, királyi decretumok és tények ellenében, ki hihetné még, hogy a szász hétbírák által felmutatott okmány érvényes és valódi és nem hamis? Miért nem mutatták elő azt a 19. század előtt? Hogyan lehetséges az, hogy László király megszeghette voln az országgyűlés, a haza előtt letett hitét a végett, hogy az erdélyi szászoknak valami szolgálatot tegyen? Lehetséges-e az, hogy László király Talmácsot és Mátyás király Szelistyét közel 30,000 jobbágygal a szász hétbíráknak eladományoz-

ta, míg Magyar- és Erdélyhon akkori főnemesei sem birtak annyi jobbágygyal?! és míg maga a király sem adományozhatott többet 100 jobbágnál (v. Decret. I. Majus Uladislai II. ex 1492. art. 9. §. I. Corp. jur. hung.).

Ily hamisított okmányok alapján bitorolták a hétbirák a földesúri jogot 30,000 szabad honpolgár felett, kiket ők jobbágságra szorítani törekedtek, kiktől taxákat vettek fel fejenkint, kiket megfosztottak havasaiktól, erdeiktől, királyi (jura regalia) és más községi javadalmaiktól stb. Nem égbekiáltó igazságtalanság ez?!

Eltűrhető-e még Magyarhonban ily törvénytelenység?!

Az előadottakból világosan kitünik tehát, hogy sem Szelistye, sem Talmács, de sőt Omlás sem, melyet a szász hétbirák régi idők óta szabadnak tekintettek és tartottak, — nem lehetett donatio czimén a szászok birtoka.

Meg kell jegyeznünk itt azt, hogy valamint ezen, úgy az omlási jószág u. n. donatiójáról szóló okmány is — különböző helyeken különböző tartalommal fordulnak elő, s vannak előmutatva.

Az 1784-ben július 3-án kelt kir. legf. rescriptumnál fogva a mi fiókszékeink kormányi kormányzás alá vétettek addig, míg a főnemlített percek véglegesen eldöntetnek; — ugyanezen évben oszlattatott fel, illetőleg szüntettetett meg, legfelsőbb meghagyás folytán a szász universitás is, — várva várván székeink a szászok nyomozásátóli megmentesítésöket: — ezen várakozásaikat és ohaj-tásaikat helyesen alapították, ezt tanusítják a fiscalis directoratusnak 1792-ben február 19-én és 1793-ban február 9-én keltezett előterjesztései M.-Vásárhelyről, továbbá a kir. Thesaurariatusunak 1793. április 5-én tartott üléséből kelt határozata is, melynek rendén báró Bánffy Farkas, Szentpáli László stb. Szelistye és Talmács székeinkre nézve a legreményteljesebb eredményekkel kecsegtetnek.

Második József császár halálával és a kormányrendszer változásával székeinknek minden reménye elveszett, s székekünk ügynek sorsa is egészen megváltozott; mert az akkori szász ispán báró Bruckenthal már az 1793. december 30-án terjesztett elő egy a szász universitás által készített munkálatot, a következő czim alatt: „Vorschlag zur fünftigen Einrichtung der Herrschaft Szelistye, welche im Großfürstenthum Siebenbürgen von den Siebenrichtern der sächsischen Nation jure nobilitari besessen wird.“, míg másfelől az eddigi peres ügyi dolgozatok és a fiscalis directoratusnak munkálatai Bécsben egészen mellőztettek, és le lehet el is rejtettek.

A Bruckenthal által előterjesztett munkálat czime eleget

mond, — tartalma pedig röviden a következő: hogy az 1766-ki conscriptio nem vétethetik alapul Szelistye székének szervezésénél, mert annak lakosai azon összeírásban nem akarták magukat a szász hétbírák jobbágyainak bevallani; — de habár nem is tetek a vármegyebeli nemesek jobbágyaival hasonló szolgálásokat, hanem csak a tisztviselők részére, „in partem salarii“ teljesített, de 1753-ban eltörölt vámfizetést, mégis földtaxát fizettek a hétbíráknak; minthogy továbbá ezen lakosok az 1774-ben egy gubernialis biztos közbejvetelével kötött urbéri szerződésben megállapított kötelezettségeiket sohasem akarták elismerni, és ez által ők maguk szegték meg ezen szerződést, — úgy a hét bíróság is azt hiszi, hogy nem köteles többé ezen szerződés pontjaihoz magát tartani.

Ennélfogva Bruckenthal a szász universitás nevében a következő ajánlatokat teszi: hogy Szelistye székébe a robot taxák behozassanak, minden családfő után; hogy az ily természetű hátralék taxák behajtsassanak; hogy a havasok, melyek száma 25, ezen uradalomhoz tartoznak (die Gebirge deren 25 zu dieser Herrschaft gehören), s melyek közül 1786-ban 13 havas az 1762-ben felállított katonai határőrvidéknek adatott át, ismét a szász hétbíráknak visszaadassanak, épen úgy mint a korcsmárlás, malomjog, vadászat és halászati jog regalék etc. is; továbbá azt ajánlja, hogy Szelistyében egy dominale forum és egy dominalis vagy provisoralis curia állíttassék fel, egy provisor vezetése alatt; ezen törvénybíró (jus dicendi) pedig haszonbérbe adván, az uradalom a haszonbérllőre ruháztassék, s a fellebbezés innét egy kinevezett inspectorhoz menjen, ki utasításait Szebenből vegye; előbb adassék az uradalom haszonbérbe, a melytől azonban a szász tisztviselők és más szász lakosok ne legyenek elzárva, mivel ezek vagyonosak és concurrentiát csinálnak. — Ezen szervezés azonban úgy hozassék be: hogy Szelistye székébe egy század lovasság szállásoltassék be több évre, és ezután katonai assistentia mellett két kormányzéki biztos által legfelsőbb rendelet következtében hirdettessék ki az új berendezés minden községben, továbbá hogy a taxákról etc. a szász inspector, provisor és számtiszt közbejvetelével egy összeírási kimutatás készíttessék; végre hogy a 100,877 frtra menő hátralék taxák felhajtsassanak.

A széki lakosok a jelen század kezdetével minden segédkénnyújtástól és egész vagyonuktól meg lévén fosztva, aztán megijesztve a szászok oly sokféle terrorisálása által, s ily körülmények között a legnagyobb rendetlenségbe helyezve, sajnálattal és aggodalommal kellett nézniök és tűrniök: mint hozatnak be székükbe, épen a szász universitás és Brukenenthal által ajánlatba hozottakhoz hasonló institutiók.

Várták és ohajtották, hogy ha már a *fiscalis directoratus* törvényes és hazafias munkálatai után semmi eredményt nem láttak, mely eredménynek csak Resinár községe örvendhetett, — legalább az ezen időtájban, az egész Királyföldre kibocsátott *regulatio* pontok szerint legyenek kormányozva; és valóban ezen várakozásnak megfelelőleg a kormányozók több alkalommal velök szembe az u. n. *regulatio* pontokat alkalmazta. A szászok úgy látszik meg is voltak rémulve, az 1786-ban Resinár részére kibocsátott kir. *rescriptum* tartalmán, hol Ő Felsége a szászoknak azt mondja: „*Vos a natura et constitutionibus fundi regii benignisque ejusdem incolis elargitis privilegiis multum recessisse, dum incolae pagi Resinarii variis taxis et praestationibus subjiendos consequenter in statum colonicaem reliquendos judicastis; quum proinde fundi regii ea sit natura, ut incolae ejus neminem praeter principem dominum terrestrem agnoscant imo . . . deliberatum vestrum emendandum ac pagum Resinariu pro libero pago regali declarandum duximus etc.*“

Mert a szászok az 1803-ik év körül ujból elkezdették Szelistye székébe a haszonbéresítést, a provisorokat, taxákat etc. erővel és katonasággal behozni, most ismét az 1774-iki urbéri szerződésre hivatkozva, melyet a Szelistyeiek csak 1811-ben kaphattak kézhez másolatban. *Central University Library Cluj*

A Szelistye széki lakosok részéről ezen égbekiáltó visszaélések ellen benyújtott számtalan panasz folytán egy 1803-ban kelt udv. rendelettel meghagyatott: „hogy a Szelistyeiek jogaik védelmének tekintetéből, a *fiscalis procuratura* segédkeznyújtását igénybe vehessék, s hogy ezen perlekedések végleges eldöntéseig, az 1774-ki szerződés mint ideiglenes szabály — ideiglenesen érvényben maradjon“, így szól egy más 1806-ban kelt udvari rendelet is.

A Szelistyeieknek fennidézett óvástétele ezen szerződés ellen még nem volt ismeretes.

A hétbirák ezen szerződés határain is tulmentek, és a Bruckenthal operatuma szerinti berendezést erőszakkal behozták s alkalmazásba vették.

Haszonbérlők, provisoraik és darabantjaik kormányoztak, raboltak tetszésök szerint, de még rosszabbul bántak a lakosokkal a romai publicanusok és a vandalusoknál, és ujból öldöklő háborut üttek ellenök, mint 1774. évben.

Csak nagy nehézségek leküzdésével sikerült a szék küldöttségének Bécsben Ő Felsége személye eleibe juthatni; hogy a szék folyamodását ezen égbekiáltó elbánás ellen átadhassa, azon alázatos kéréssel, miszerint legalább ezen szász haszonbérlők, provisorok és darabantok kegyetlenségeitől mentessenek meg legke-

gyelmesebben. — Ezen kérésnek azon nyugtatólag hatott eredménye volt, hogy 1814. és 1816. években egy vizsgáló-bizottmány küldetett ki, amelynek terjedelmes jegyzőkönyvei elég hű képét adják a szék szomorú helyzetének. — Ezen csakis a bepanaszolt elbánásra szorított nyomozások következtében, 1827-ben augusztus 25-én egy legfelsőbb rescriptum érkezett, amelynek rendén ki van mondva, hogy olyan robotokat még a valódi colonusok sem kötelesek tenni („quod haec ab obligatione colonis urbariali tractamento obnoxiiis, citra imputationem in robotas imponi possit“).

Fájdalom azonban, hogy ezen bizottság csak az említett részletes visszaélések kinyomozására, nempedig a szék jogainak megvizsgálására volt felhatalmazva, mely okból ezen legfelsőbb decretum is, az utolsó kérdést — az 1806-ki decretummal egyetértőleg — függőben hagyta, azt mondván: „ut interea donec incolae praetensam suam libertatem via juris penes attributam ipsis fiscalem assistentiam comprobare et legitimare quiverint, juxta eandem conventionem (contractus privatus anni 1774) tractentur. . . .“

Széki lakosaink meg voltak fosztva minden jogaik érvényesíthetősére szükségelt okmányoktól, mert azok akkor a szebeni tanács és universitás archivumában tartattak és jelenben is ott találhatnának.

Meg volt ugyan hagyva ismételt rendeletekkel és rescriptumokkal is a szászoknak, hogy a székeinket illető minden okmányokat kiadjanak, de az mind hasztalan volt.

Továbbá a fentisztelt 1827-beli legfelsőbb decretummal arra is köteleztettek a szász hétszáz, hogy Szelistye szék lakosainak az 1774-beli szerződés pontjain fölül kizsarolt és 23,317 frt 56 krban megállapított felülfizetési összeget visszatérítsék.

Tapasztaltatván azonban, hogy semmi decretum és legfelsőbb meghagyás eredményre nem vezetett, méltóztatott Ő Felsőége a Szelistyeieknek számtalan kérelmei és panaszai, ugy a fiscalis directoratus kéréseire 1824-ben egy nagy, részrehajlatlan commissiót kiküldeni, hogy a Szelistyeiek által panaszaik rendén a hétszáz ellenében felhozott tényeket és eseteket részletesen és lelkiismeretesen megvizsgálják. Ezen u. n. Bánffyana commissio tagjaivá báró Bánffy György és Bartók Izsák nevezettek ki. — Ezen bizottmány három év lefolyása alatt a legnagyobb pontossággal és lelkiismerettel és a legszentebb igazsággal nyomozta ki, politikai eljárás útján a Szelistyeiek minden jogait; ezen nyomozás rendén teljesen világosságra hozattak és bebizonyítottak összes jogaink épen ugy, amint mi ezeket jelen folyamódásunkban

előadni szerencsések vagyunk. — Az ezen vizsgálatokról felvett jegyzőkönyv 11 kötetben van összeszerkesztve.

Nagy számu tanúk hallgattattak ki, és több kivonat szereztetett meg nagy nehezen a szász archivumban feltalált szelistyei iratok és levelek közül, ezen bizottmány segédkeznyújtásával.

A vizsgálat bevégeztével benyújtván a bizottmány munkálát, előterjesztett véleményében oda nyilatkozott: hogy Szelistye szék lakosai a Királyföldön szabad emberek voltak s ma is azok, s hogy székök Szebenszékhez volt és van kapcsolva, hogy a szászokkali viszonyaikra nézve csakis a Decretum Andreanum és az 1585. évbeli Constitutio gremialis sedis Seliste szolgálhat törvényes szabályul; hogy ezekből kifolyólag a Szelistyeieket illeti, a havasok, erdők és vizek birtoklása, a melyekért a pénzzé változtatott censust kötelesek fizetni; hogy őket illeti saját községi előljáróik és székbiráik választási joga is; hogy okmányaik és irataik a szász archivumból kiadassanak etc. . . .

Megjegyzésre méltó azon körülmény, hogy ezen politikai vizsgálat egész lefolyása alatt a szászok allegatióik és állításaik rendén ismét csak — de csakis egyedül az 1774-ki urbéri szerződésre hivatkoztak, s említést sem tettek Mátyás királynak ugynevezett donatiojáról.

Ezen kinyomozás folytán bocsátatott ki az 1837-ik évi december 20-án 5562. udv. sz. (1838. évi 1804. Gub. sz. a.) kelt legfelsőbb kir. rendelet, mely Szelistye székét joga és szabadsága iránti igényeivel a rendes törvény útjára utasítja, s a szászok követeléseinek érdemleges elhatározása fölött következőt tartalmaz: „A mi a szász hétbirák követelését illeti, hogy t. i. Szelistye széke épen az általános törvények értelmében s az urbéri elvek szerint szerveztessék, s hogy a szász hétbiráknak urbéri uton minden oly beneficiumok engedélyeztessenek, melyek őket, mint ezen jószágok törvényes birtokosait a hazai institúciók és törvények értelmében épen úgy illetik, mint a megyebeli nemes birtokosokat; azon körülmény tekintetbe vételével, hogy az érintett Szelistye szék lakosai, kik magokat szabad embereknek tartják, és a célból szabadságaik megszerzése iránti igényeikkel — az 1774-iki szerződésnek mint ideiglenes szabálynak — újbóli fenntartása mellett, a rendes törvény útjára utasítottak, ezen lakosok semmi szin alatt sem tekintethetnek a megyei valóságos és eltagadhatlan jobbágyokhoz hasonlóknak, hanem a rendes törvény útján perök lefolyásáig — jelenlegi helyzetökben hagyatnak, e szerint tehát a hétbirák érintett követelése törvényen kívül nem teljesíthető és nem engedélyezhető.

Igy tehát Ő Felsége kimondotta, hogy Szelistye széke semmi nemü urbéri viszonyban sem áll még a szász hétbírákkal szemben sem, és elrendelte, hogy azon az 1774-ik évből a felek között fennálló urbéri szerződés kérdése, valamint az egymásközötti birtoklási kérdések is rendes törvény útján oldassanak meg és döntessenek el.

Ezen legfelsőbb kir. rendelettel tehát Szelistye szék lakosai iránt ki van mondva; hogy ők semmi urbéri viszonyban nem állanak és hogy a szászok azon igényöket, mely szerint a Szelistyeiek az urbéri törvények értelmében, jobbágyoknak tekintessenek és tartassanak, csakis rendes törvény útján érvényesíthetik.

Ennélfogva ezen legfelsőbb kir. határozat világos szavai szerint sem tekinthetett és tarthatott minket urbéreseknek, mi csak akkor történhetnék, ha a hétbírák ezen urbéri viszonyt rendes urbéri uton bebizonyították volna. — Ami pedig az 1774-ki magánszerződést illeti, ez irányban fennhagyatott jogunk, hogy ezen szerződés törvénytelenységét, mely az 1777-ik évbeli ovástételünk által kellőleg van okadatolva, rendes törvény útján bebizonyítsuk.

Habár Talmácsszéket illetőleg a 19-ik század kezdete óta nem adta elő magát épen oly, a Szelistyeieknek többször érintett esetéhez és peréhez hasonló eset; mindazonáltal Talmácsszéke is többször panaszolt és óvást tett a szászok nyomásai és zsarlásai ellen; de végre a jelen kérvényben felhozottak után, semmi kétség sem lehet abban, hogy mindakét szék, valamint a határörvidéki Szebenszékben eső községek is ugyanazon egy természetű szabad községek voltak a Királyföldön s ma is azok, épen úgy, mint Resinár községe és a többi Szebenszékben levő román és szász községek.

Szelistye széke igénybe vevén a legfelsőbb kir. leiratban említett jog fennhagyását, nem is késett a törvény útján fellépni, minek folytán a fiscalis directoratusnak segédkéznyújtása mellett fiscalis procurator Pál József által megis kezdette a pert a m.-vásárhelyi törvényes kir. tábla előtt 1841. június 16-án 17. sz. alatt a szász hétbírák ellen.

A szász hétbírótság azonban itt is őrizkedett attól, nehogy az ügy érdemébe ereszkedjék, s azért legelőbb is kifogást tett a tek. kir. tábla illetékessége ellen, melyet azonban a kir. főkormány-szék 1843. július 22-én 3165. sz. a. kelt határozatával, s a szászok további felfolyamodása folytán az erdélyi kir. udv. cancellaria is 1844. július 4-én 2206. sz. a. (4970. Gub. sz.) hozott döntvényével, a kir. tábla illetékességének elismerése mellett visszautasított.

Ezután kifogást tettek a szászok a felperesség ellen, a „Procuratoris revocatio“-val éltek és mindennemű s kigondolható, a régi törvényes eljárás szerint lehetséges és engedélyezett formasági kifogásokat használtak fel, csakhogy az ügy érdemébeni határozathozatalt el- és tovább halaszthassák.

De a szászok az illető periratok és különösen az 1845-ki december 5-én 7524. sz. a. (kir. táblai 20. sz. 1846-ból) kelt kir. fő-kormányszéki határozat tanusítása szerint minden kifogásaikkal elestek. — Ezen a szászok részéről volt Comes Schmidt Conrád, mint a hétbirák ügyvéde által támasztott formasági kifogások azonban az ügy érdemébeni határozat hozatalt elhalasztották egész 1848-ig.

Ekkor a t. kir. tábla a bekövetkezett zavarok következtében, az 1848. április 8-án tartott utolsó ülésével működését megszüntette, s így nem határozhatott az ügy érdemében, mely határozat minket bizonyosan megmentett volna a szászoknak az 1774-ki szerződésből származtatott mindennemű követelésétől.

Az 1848. és 1849-ki belzavarok alkalmával több irományunk elveszett, a többi a kir. tábla és fiscalis directoratus levéltárában megmaradt iratok és perlevelek azonban a szebeni pénzügyészségnek felállítását után — Schmidt Conrád procurator és volt szász hétbirósági ügyvéd vezetése alatt, — ezen pénzügyészségnek szállították át, honnét mi csak később jöven nyomára ezen átszállításnak, nagyon sok e közben elveszett levél hiányával, vettük ki azokat.

A szászok a fentebb idézett legfelsőbb kir. rescriptum daczára és még az ennek folytán megindított per lefolyása alatt folyamodtak többször az országgyűléshez — u. m. 1841—1843-ban és 1846-ban a végett, hogy székeink Szebenszék jurisdictiója alatt hagyassanak, függelékül.

Az 1848-ki törvények létrehozásával folyamodó székeink is a szabadság és jogegyenlőség védelme és oltalma alá kívánván magukat helyezni, 1848-ban a jelenhez hasonló folyamodást nyújtottak be az akkori m. kir. ministeriumhoz, — de az azon időben uralkodott zavaros körülmények minden lépést és intézkedést megakadályoztak ügyeinkben.

Az ezen kérésünk rendén idézett iratok és okmányok nagyobb részét szükség idején előmutathatjuk. — Az absolutisticus korszak alatti elbánatásunk, mindnyájunk előtt ismeretes, annak ismétlése tehát szükség felletti lenne.

Ennek eltörlése utáni helyzetünket pedig ezen kérvény elején röviden lerajzoltuk.

Mélyen tisztelt képviselőház!

A legerősebb hitben élünk, miszerint most az alkotmányos élet visszaálltával nem fog többé megtörténni az, hogy a szász universitás igazságtalan és alaptalan követelései ellenünk ismét fellépjen, s azokat folytatólag szorgalmazza; nem fog állani többé hatalmában, hogy okadatolt jogaink és szabadságaink ellenére minket a királyi földből és annak beneficiumaiból kizárjon; mert, amint eddig láthattuk, az u. n. szász nemzeti vagy on legnagyobb része saját földeink haszonvételeből és lakosaink izzadságából alakult és gyűlt egybe. — Igazságtalanul és törvénytelenül adtak át 1863-ban Szelistye és Talmács székek havasai a szász universitás birtokába, és ígértetett érettök tetemes kárpoztás; igazságtalanul kárpoztoltattak a szász universitás jávára az állam és országpénztárából a dézsmák és a tőlünk felvett többször említett robotféle taxák; igazságtalanul tartja birtokában ma is azon universitás regale-jogainkat; önkényüleg tartatnak vissza a szebeni Archivumban irataink és okmányaink; és a legnagyobb igazságtalansággal zártak ki bennünket és tartanak ma is kizárva politikai jogainknak szebenszékbani gyakorlásától, a hivatalnokok választási jogától sat. és még mindig tisztviselőik és inspectoraik által kormányoznak minket, és ma is dominális udvart tartanak Szelistyében s Talmácson, amely csakis a fennkimutatott báró Bruckenthal-féle ajánlaton alapszik, mely sohasem nyert legfelsőbb jóváhagyást.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Támaszkodva az itten röviden előadott és okadatolt jogainkra, s hivatkozva még több más ezen jogainkat illető — a Szebeniek levéltárában feltalálható okmányra (például Szelistyeszék területi és földkönyveire sat.) és tekintetbe véve azt is, hogy ügyeink még országgyűlésileg is tárgyalva voltak, s azok felett a hazai törvényekben is említés történt és határozatok hozattak: bátorkodunk a mélyen tisztelt országgyűléshez következő alázatos kéréseinkkel járulni: méltóztassék a mélyen tisztelt képviselőház

1) az urbéri viszonyokat érintő tárgyak elintézésénél tekintettel lenni azon bebonyozított körülményre, hogy mi urbéries állapotban és viszonyban nem voltunk soha, és ma sem vagyunk;

2) tekintettel lenni a Királyföld szervezésénél, a közigazgatás igazságszolgáltatás tekintetében, bebonyozitva álló helyzetünkre továbbá megrendelni, hogy Szelistye és Talmács székek ugy Sin-

na, Orláth, Vestem és Rakovitza volt határőrvidéki községek Szebenszékhez kapcsolva s illetőleg mint annak fiókszékei maradjanak, hogy ezek Szeben egyesített székében minden political jogokat a többi szebenszéki községek szász és román lakosaival együtt és egyenlően gyakoroljanak, hogy mindnyájan birjanak Szebenben a megyebeli szervezethez hasonló választott közigazgatási és törvényes központi hatósággal, hogy Talmács és Szelistye fiókszékek részére mint Szebenszék egyes kerületei részére egy kiküldött egyes bíró és egy inspector (szolgabíró) szerveztessék és választassék az illető fiókszék központi községében lakással;

3) Uj tárgyalás és elhatározás alá venni a revindicált havasok kérdését, melyek az ország szélén fekvén, az országra nézve nagy jelentőséggel bírnak, és visszaadni azoknak, kiket azok jog-s törvényszerűleg illetnek;

4) kellő tekintetbe venni a regale-jogokat érintő ügyek tárgyalása alkalmával bebizonyított allodialis jogainkat, valamint vizsgálat alá venni azon jogosságot vagy jogtalanságot, a melynél fogva a szász universitás Szelistye és Talmács székeért kárpótlást vett az állam pénztárából, és végre

5) kegyesen megrendelni, hogy a székeinket érdeklő minden okmányok, iratok és levelek a szebeni archivumból nekünk kiadassanak.

Alázattal alólirottak esedeztünk tehát:

Miszerint a magas országgyűlés méltóztatnék igazságos kéréseinket az összes Ministeriumnak ajánlani azoknak tárgyalása, és helyadása végett.

Maradván a magas országgyűlésnek

legalázatosabb szolgálai:

Szelistye képviselői:

(P. H.) Dumitru Szirbu m. p.
 Niculae Borcia m. p.
 Joan Pusmila m. p.
 Joan Rodeanu m. p.
 Joan Steflea m. p.
 Dumitru Vassii Popa m. p.
 Koman Skitea m. p.
 Aleman Kinda m. p.
 Dumitru Pavel m. p.

Stan Banciu m. p.
 Dumitru Borcia m. p.
 Onisifor Borcia m. p.
 Dumitru Roman m. p.
 Dumitru Chirca m. p.
 Niculae Griavu m. p.
 Niculae Borcia m. p.

Tiliska képviselői:

(P. H.)

Avram Csorogariu m. p. Jude.
 Petru Hasiu m. p.
 Dionise Oanke m. p.
 Stephan Millia m. p. Notariu.

Vale képviselői:

(P. H.)

George Vlaik m. p.
 Niculae Zsurzs m. p.
 Coman Banciu m. p.
 Niculae Niculeasa m. p.
 Dumitru Balu m. p.
 Petru Paulu m. p. Notariu.

Kakova képviselői:

(P. H.)

Niculae Preda m. p.
 Joan Hanzu m. p.
 Constantin Popoviciu m. p.

Gales képviselői:

(P. H.)

Juoan Floos m. p.
 Juoan Popa m. p.
 Juoan Sas m. p.

Sibieli képviselői:

(L. S.)

Niculae Juga m. p. Jude.
 Stanu Sbarcia m. p.
 Oprea Muntean m. p.
 Petru Barsu m. p.
 Stefan Paul m. p. Notariu.

A talmácsi fiókszékben:

Boitza képviselői:

(P. H.)

Toma Costea m. p. Jude.
 Joan Bretilescu m. p.
 Stoia Bobesiu m. p.
 Juon Kloose m. p.
 Toma Vasiu m. p.
 Juon Popovits m. p.
 B. Niamtiu m. p. Notariu.

Talmács képviselői:

(P. H.) Toma Oancea m. p. Jude.
 Mihai Redoiu m. p. }
 Juon Calarasiu m. p. } Jurati.
 Mihai Nedelcu m. p. }
 Toma Sbera m. p. }
 B. Niamtiu m. p.

Porcesti képviselői:

(P. H.) Toma Laslia m. p. Jude.
 Joan Butta m. p. Juratu.
 Jacob Grecu m. p. Juratu.
 Toma Kostiaiu m. p.
 Russalim Kostiaiu m. p.
 Joan Butta m. p.

Alsó-Sebes képviselői:

(P. H.) Toma Roman m. p. Jude.
 Moise Gruja m. p. Juratu.
 Nicolae Turku m. p. Juratu.
 Toma Luka m. p. Juratu.
 Nicolae Passa m. p. Juratu.

Felső-Sebes képviselői:

(P. H.) Ivan Dozdiu m. p. Jude.
 Joan Radu m. p. Juratu.
 Vasilie Carticu m. p. Juratu.
 Vasilie Morariu m. p. Juratu.

1868. évi július hó 6-án.

U/25927 63